

บทที่ 2

มูลเหตุของวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย

ความนำ

จากวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียที่เกิดขึ้นเมื่อ 2 สิงหาคม 1990 นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่และสำคัญที่สุดภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะเหตุที่มีจำนวนประเทศที่เข้าไปเกี่ยวพันมาก และใช้กำลังแสนยานุภาพอันใหญ่หลวงไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางทะเล หรือทางอากาศ รวมจำนวนทหารที่เผชิญหน้ากันมีถึงกว่าหนึ่งล้านคน ความกระทบกระเทือนในทางระหว่างประเทศของวิกฤตการณ์นี้มีมหาศาล เพราะเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับน้ำมัน ซึ่งเป็นวัตถุดิบพลังงานที่สำคัญที่สุดของโลกในขณะนี้

มูลเหตุแห่งวิกฤตการณ์นี้มีความเป็นมาอย่างไร เหตุใดจึงเกิดขึ้น จึงเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบ ด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงมาประกอบการพิจารณา และเพื่อเป็นพื้นฐานต่อความเข้าใจถึงมูลเหตุแห่งวิกฤตการณ์ดังกล่าวอย่างแท้จริง จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงโครงสร้างอำนาจและการเมือง ตลอดจนโครงสร้างทางเศรษฐกิจในอ่าวเปอร์เซียให้เป็นที่เข้าใจเสียก่อน

โครงสร้างอำนาจและการเมืองในอ่าวเปอร์เซีย

ภูมิภาคตะวันออกกลาง (Middle East) ตั้งอยู่ระหว่างกลางของทวีปเอเชีย ยุโรป และแอฟริกา เดิมรู้จักกันในชื่อว่า ตะวันออกใกล้ เป็นดินแดนที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ประมาณ 600 ล้านคน (ชาวมุสลิมทั่วโลกมีจำนวนประมาณ 800 ล้านคน) โดย

ร้อยละ 80 เป็นผู้ถือสัญชาติที่เหลือนั้นเป็นเชื้อชาติ¹ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าภูมิภาคตะวันออกกลางประกอบไปด้วย²

(1) ประเทศแถบอ่าวเปอร์เซีย หมายถึงประเทศที่อยู่ล้อมรอบอ่าว หรือมีส่วนหนึ่งส่วนใดจรดกับอ่าว ซึ่งมีทั้งหมด 8 ประเทศ ได้แก่ อิหร่าน อิรัก คูเวต ซาอุดีอาระเบีย กาตาร์ โอมาน บahrain และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ (UAE)

(2) ประเทศที่นับรวมเข้าเป็นตะวันออกกลางอีก 14 ประเทศ ได้แก่ ลิเบีย โมร็อกโก อัลจีเรีย อียิปต์ ซูดาน อิสราเอล ปาเลสไตน์ จอร์แดน ตุรกี เลบานอน ซีเรีย ตุรกี อาฟกานิสถาน และไซปรัส แม้ว่าบางประเทศเหล่านี้จะตั้งอยู่ทางทวีปอาฟริกาเหนือ แต่ก็มีความสัมพันธ์แนบแน่นทั้งทางสังคม อารยธรรม ศาสนา และนับเนื่องเข้าเป็นตะวันออกกลางด้วย

สำหรับโครงสร้างอำนาจในอ่าวเปอร์เซีย นั้น กล่าวได้ว่า กลุ่มอำนาจที่มีบทบาทอยู่ในแถบอ่าวเปอร์เซีย สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศในอาณาบริเวณอ่าวเปอร์เซีย ถึงแม้ว่าอังกฤษ และสหรัฐอเมริกาจะไม่ใช้ประเทศที่ตั้งอยู่ในแถบอาณาบริเวณนี้ แต่เป็นประเทศมหาอำนาจที่เข้ามาควบคุมเรื่องการเมือง และเศรษฐกิจในท้องถิ่น สามารถบงการให้อะไรต่ออะไรหลายอย่างให้เป็นไปตามความต้องการของตนเพื่อประโยชน์ของตนเป็นส่วนใหญ่ แม้กลุ่มอำนาจทั้ง 2 จะมีความแตกต่างกันอย่างมากในด้านแนวคิด ผลประโยชน์ และวิถีปฏิบัติเพื่อปกป้องผลประโยชน์ แต่ในด้านที่เกี่ยวกับอ่าว

¹R. Zimenkoo, U.S.A. and the Islamic World (Delhi and Bangalore: Sterling Publication, 1984), p. ix.

²กิติมา อมรทัต, "โครงสร้างอำนาจและการเมืองในอ่าวเปอร์เซีย," เอกสารในการสัมมนาเรื่องวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย : มุขเหตุและผลกระทบ เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 17-19 เมษายน 2534. (อัครสำเน)

เปอร์เซีย สองมหาอำนาจนี้ต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกันคือ มีความสนใจในน้ำมันของประเทศ แถบอ่าวเปอร์เซียที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์ และพยายามที่จะกีดกันประเทศภายนอกอื่น ๆ มิให้เข้ามา ยังแหล่งน้ำมันเหล่านี้ได้ เช่น เมื่ออังกฤษเป็นใหญ่ก็กีดกันสหรัฐอเมริกา และเมื่อสหรัฐอเมริกา มีอำนาจก็คอยกีดกันสหภาพโซเวียต ก่อนหน้านี้ก็มีประเทศโปรตุเกส สเปน ฮอลแลนด์ ฝรั่งเศส และเยอรมันนี้ เข้ามาตักตวงผลประโยชน์ทางการค้าไปก่อนแล้ว

อังกฤษ อังกฤษได้เข้ามามีอำนาจอยู่ในภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นเวลานานถึง 300 ปี โดยเริ่มเข้ามาในอ่าวเปอร์เซียเพื่อดูแลผลประโยชน์ทางการค้าของตนในปี 1617 และอำนาจของอังกฤษก็เพิ่มมากขึ้นจนกล่าวกันว่าอ่าวเปอร์เซียได้กลายเป็น "ทะเลสาบของ อังกฤษ" ไปแล้ว แม้ว่าต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ผลประโยชน์ทางการค้าของอังกฤษได้ ลดน้อยลงจนหมดไป แต่อังกฤษก็มีได้กลับออกไป ทั้งนี้เป็นเพราะอังกฤษได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองของประเทศในอาณานิเวศนั้นด้วยเพื่อปกป้องผลประโยชน์จากทรพยากรธรรมชาติที่มี อยู่ในประเทศเหล่านั้น คือ น้ำมัน ซึ่งอังกฤษต้องพึ่งพามากขึ้นทุกที เนื่องจากราชนาวีอังกฤษ ไม่อาจได้รับความสำเร็จหากขาดเชื้อเพลิง อังกฤษจึงต้องพยายามมีอำนาจในประเทศแถบนี้ เพื่อผลประโยชน์จากสัมปทานการขุดน้ำมัน ขายน้ำมัน และกำหนดราคาน้ำมัน นอกจากนี้โดย ทางอากาศแล้วอ่าวเปอร์เซียเป็นทางเชื่อมระหว่างลอนดอนกับอินเดีย ทำให้อังกฤษมีความ สะดวกในการปกครองอินเดีย ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรของตน โอมาน และกาตาร์ เป็นประเทศ ที่อังกฤษเข้าไปยุ่งเกี่ยวมากที่สุด ด้วยเหตุที่เส้นทางการบินนี้ทำให้อังกฤษสามารถเข้าถึงแหล่ง น้ำมันได้ ประเทศตามฝั่งอ่าวเปอร์เซียจึงมีความสำคัญต่ออังกฤษมากกว่าอิหร่าน หรือฐานทัพที่ บาหลี เรน หรือเขตแดนระหว่างซาอุดีอาระเบียกับอิรักเสียอีก

เพื่อที่จะได้เปรียบในสงคราม ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง อังกฤษจึงต้อง สร้างสถานภาพทางการเมืองของตนไว้ โดยใช้ตะวันออกกลางเป็นฐานทัพ เพื่อจะได้รักษาโลก อารับไว้จากอิทธิพลของสหภาพโซเวียต แม้แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตะวันออกกลาง ก็ยังคงมีความสำคัญและสำคัญต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ที่เป็นดังนี้เพราะตะวันออกกลางเป็นช่องทาง คมนาคมระหว่างเมืองทางทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตกของราชอาณาจักร

อังกฤษ ยิ่งกว่านั้นตะวันออกกลางยังเป็นศูนย์ยุทธศาสตร์ที่คอยควบคุมจุดที่ศัตรูสามารถทำลายกำลังของอังกฤษได้ด้วย ภูมิภาคนี้นอกจากเป็นแหล่งน้ำมันสำคัญของอังกฤษแล้ว ยังสามารถใช้เป็นที่ปกป้องผลประโยชน์ของอังกฤษในทวีปอเมริกา ออฟริกาใต้ และออสเตรเลียอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม มีสาเหตุหลายอย่างที่ทำให้อังกฤษต้องตัดทอนรายจ่ายโหนกทะเลลง สาเหตุใหญ่ที่สุดก็คือ ความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นอกจากนี้ก็มีการต่อต้านอังกฤษจากกลุ่มชาตินิยมหลายประเทศในตะวันออกกลาง เช่น อียิปต์ อิรัก เยเมน เหนือ (ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้รวมเป็นประเทศเดียวกัน) และปาเลสไตน์ จึงทำให้อังกฤษต้องถอนตัว ด้วยการปฏิวัติของประเทศเหล่านั้นหรือให้อเอกราชแก่ประเทศในตะวันออกกลางเหล่านั้นเสียเอง สำหรับประเทศที่อังกฤษได้มอบเอกราชให้เองได้แก่ คูเวต บาห์เรน และประเทศเล็ก ๆ แถบอ่าวเปอร์เซีย

สหรัฐอเมริกา³ เมื่ออำนาจของอังกฤษเสื่อมลง สหรัฐอเมริกาก็ได้พยายามแทรกแซงเข้ามาในตะวันออกกลางบ้าง⁴ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองที่อังกฤษจำต้องพึ่งพาสหรัฐฯ จึงเปิดโอกาสให้สหรัฐฯ เข้ามาเกี่ยวข้องกับตะวันออกกลางมากขึ้น ในขั้นแรกสหรัฐฯมีความสนใจเล็กน้อยในน้ำมันของดินแดนแถบนี้ ประเด็นหลักที่สหรัฐฯเข้ามาก็คือ เกรงว่าสหภาพโซเวียตจะขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ และขยายอำนาจเข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ในระยะเวลาไม่ถึงครึ่งศตวรรษ ความสนใจของสหรัฐฯก็เปลี่ยนรูปไปอย่างเต็มที่เนื่องด้วยบทบาทของบริษัทน้ำมัน Arabian American Oil Company (ARAMCO) ที่สหรัฐฯได้จัดตั้งขึ้นในซาอุดีอาระเบียเพื่อแสวงหากำไรจากการขุด ผลิต และขายน้ำมัน ด้วยความต้องการจะปกป้องผลประโยชน์ให้กับธุรกิจน้ำมันของตน สหรัฐฯจึงได้สร้างฐานทัพอากาศขึ้นที่

³สหรัฐอเมริกา ในที่นี้จะขอใช้คำย่อเป็น สหรัฐฯ

⁴J.E. Peterson, Defending Arabia (London & Sydney: Croom

เมืองดาห์ราน (Dhahran) ในซาอุดีอาระเบีย รวมทั้งการนำคณะผู้ฝึกฝนทางทหารเข้ามาฝึกให้ทหารซาอุดี การค้าอาวุธของตนให้แก่ซาอุดี และนำกองทัพเรือของตนเข้ามาอยู่ในอ่าวเปอร์เซีย⁵ นอกจากนี้สหรัฐยังพยายามผูกสัมพันธ์กับซาห์แห่งอิหร่าน (Mohammad Reza Shah Pahlevi) โดยมาขอตั้งฐานทัพที่เมือง Abadan ในอิหร่าน และยังมีฐานทัพอยู่ที่เมือง Habbamiya Basra และ Shaiba ในอิรัก รวมทั้งในบาห์เรน และ Sharjah ด้วย อังกฤษไม่เต็มใจอย่างยิ่งที่สหรัฐได้สิทธิต่าง ๆ เหล่านี้ แต่ไม่สามารถทำอะไรได้ เพราะอิทธิพลของอังกฤษอ่อนแอลงแล้ว อิทธิพลของอังกฤษในประเทศใหญ่ 2 ประเทศ คือ อิหร่าน และซาอุดีอาระเบีย และในประเทศเล็ก ๆ บางประเทศได้ถูกแทนที่โดยอิทธิพลของสหรัฐ ทศวรรษ 1940 ถึง ทศวรรษ 1960 นับเป็นระยะที่อิทธิพลของสองมหาอำนาจนี้ซ้อนกันอยู่ แต่มิใช่เป็นการร่วมมือกัน หากเป็นการแข่งขันและบางครั้งก็เป็นศัตรูกันอย่างเปิดเผย ส่วนการเกี่ยวข้องกับสหรัฐกับประเทศที่เล็กกว่านั้น สหรัฐได้เปิดสถานกงสุลขึ้นในคูเวตเมื่อปี 1951 เมื่อคูเวตได้รับเอกราชก็ยกระดับขึ้นเป็นสถานเอกอัครราชทูต หลังจากปี 1971 กุตสหรัฐในคูเวตก็ได้ทำหน้าที่เป็นทูตของสหรัฐอาหรับอิมิเรตส์ด้วย ในปี 1974 จึงส่งทูตมาประจำในบาห์เรน สหรัฐอาหรับอิมิเรตส์ และโอมาน การค้ากับประเทศเหล่านี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก หลังจากมีการปรับราคาน้ำมันในปี 1973-1974⁶

การเปลี่ยน "ผู้คุม" ของตะวันออกกลางและประเทศแถบอ่าวเปอร์เซียจากอังกฤษมาเป็นสหรัฐอเมริกานั้นเกิดขึ้นในระยะยาวนานหลายสิบปี แต่ความสนใจของสหรัฐในบริเวณอ่าวเปอร์เซียเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากเมื่ออังกฤษถอนตัวไปจากตะวันออกกลางโดยสิ้นเชิงในปี 1971 กล่าวคืออังกฤษมิได้หมดอำนาจครั้งเดียวพร้อมกัน แต่ค่อย ๆ หมดอำนาจลงไปในประเทศต่าง ๆ

⁵ David Long, The United States and Saudi Arabia Ambivalent Allies, (Boulder Co. Westview Press, 1985), p. 117.

⁶ Ibid., p. 117.

อย่างไรก็ตาม อังกฤษยังคงเป็นกำลังสำคัญในด้านการค้าและวัฒนธรรม แต่อำนาจทางการเมืองและการเมืองได้ผ่านเข้าสู่มือของสหรัฐอเมริกาแล้ว

กลุ่มประเทศในอาณานิคมอ่าวเปอร์เซีย อาจแยกออกได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ อิรัก อิหร่าน และซาอุดีอาระเบียกับประเทศเล็ก ๆ อีก 5 ประเทศ (คูเวต บาห์เรน การ์ตา โอมาน และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์) ซึ่งรวมตัวกันเข้าเป็นสภาความร่วมมือของประเทศแถบอ่าวเปอร์เซีย (Gulf Co-operation Council - GCC) การที่แยกกลุ่มอำนาจนี้ออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ก็เพราะแต่ละกลุ่มต่างมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน รวมทั้งมีความสำคัญในตัวเอง ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ และวัฒนธรรม

กลุ่มอำนาจกลุ่มนี้จะมีพลังเข้มแข็ง เพราะประกอบด้วยประเทศใหญ่ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหารที่มั่นคงถึง 3 ประเทศ คือ อิรัก อิหร่าน และซาอุดีอาระเบีย ซึ่งล้วนแต่มีแหล่งน้ำมันอุดมสมบูรณ์ด้วยกันทั้งสิ้น หากประเทศในกลุ่มนี้ผนึกกำลังกันอย่างแท้จริงก็ คงสามารถเอาชนะ หรืออย่างน้อยก็สามารถต้านกำลังอำนาจกับฝ่ายตะวันตกได้เพื่อจะได้เป็น เอกราชอย่างแท้จริง แต่น่าเสียดายที่กลุ่มประเทศนี้กลับแตกแยกโดยปัญหาเชื้อชาติ ลัทธิศาสนา และปัญหาอุดมการณ์ทางการเมือง กล่าวคือ อิหร่านนั้นมิใช่เชื้อชาติอาหรับแต่เป็นเปอร์เซียเชื้อสายอารยัน ส่วนอิรักและซาอุดีอาระเบียรวมทั้งประเทศ GCC อีก 5 ประเทศเป็นชาวอาหรับถึงแม้ทั้งหมดจะนับถือศาสนาอิสลาม แต่ก็มีนิกายต่างกัน คือ อิหร่านถือนิกายชีอะฮ์ (Shi'ah) ส่วนซาอุดีอาระเบียถือนิกายสุนนีย์ (Sunni) ซึ่งมีความขัดแย้งทางแนวคิดบางประการกับนิกายชีอะฮ์มานับได้ประมาณ 1,500 ปีแล้ว อิรักนั้นมิทั้งประชากรที่ถือนิกายชีอะฮ์และสุนนีย์ สำหรับอุดมการณ์ทางการเมืองของซาอุดีอาระเบียและประเทศ GCC ส่วนใหญ่ฝักใฝ่มหาอำนาจตะวันตกมาตลอด เริ่มจากการเป็นบริวารของอังกฤษและต่อมาเมื่ออังกฤษเสื่อมอำนาจลงก็มาผูกมิตรและตกอยู่ใต้อิทธิพลของสหรัฐอเมริกา อิรักนั้นตกอยู่ใต้อำนาจของอังกฤษประมาณ 45 ปี (1918-1958 และ 1963-1968) ในปี 1968 พรรคบาซซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างลับ ๆ จากสหรัฐฯ ทำการปฏิวัติและเข้าครองอำนาจโดยมีซัดดัม ฮุสเซนเป็นประธานาธิบดี อิรักจึงกลายเป็นมิตรของสหรัฐฯ ได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากสหรัฐฯ และมิตรประเทศของ

สหรัฐฯ ในตะวันออกกลางเสมอมา เช่น ในการทำสงครามกับอิหร่านปี 1980-1988 อิรักก็ได้
รับการสนับสนุนทางการเงินและอาวุธยุทโธปกรณ์จากสหรัฐฯ ซาอุดีอาระเบีย คูเวต และกลุ่ม
ประเทศ GCC อื่น ๆ ส่วนอิหร่านนั้นในสมัยซาร์ปาเลวี ก็เป็นฝ่ายสหรัฐฯ ดังที่กล่าวมาแล้ว
แต่ในปี 1979 อิมาม โคไมนี ทำการปฏิวัติโค่นล้มซาร์ และเป็นปรปักษ์ต่อสหรัฐฯ และประเทศ
ตะวันตกอย่างรุนแรง จึงนับว่าอุดมการณ์ทางการเมืองของอิหร่านเข้ากับของอิรัก และซาอุดีอา
ระเบียไม่ได้ ดังนั้นถ้าจะพิจารณาถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในภูมิภาคตะวันออกกลางก็
จะมีถึง 3 อุดมการณ์ด้วยกัน คือ⁷

(1) อุดมการณ์อิสลาม เป็นอุดมการณ์ดั้งเดิมและสืบทอดแพร่ขยายไปทั่วโลก โดยเฉพาะ
เฉพาะในประเทศมุสลิม อุดมการณ์อิสลามมิได้คำนึงถึงเรื่องเชื้อชาติและดินแดน แต่ต้องการให้
ประเทศมุสลิมนำคัมภีร์กุรอาน และคำสอนของศาสดามุฮัมมัดมาเป็นบรรทัดฐานในการปกครอง
ขบวนการอิสลามเคลื่อนไหวปลุกสำนึกมวลชนในโลกอิสลามมาอย่างต่อเนื่องนับเป็นร้อยปี และ
มาก่อตัวเป็นรูปองค์การที่มีการจัดตั้งอย่างสมบูรณ์ในรูปของขบวนการ "อิควาน อัล มุสลิมูน"
(Muslim Brotherhood) ในอียิปต์ และเป็นขบวนการที่ทรงพลังที่สุดในการทำสงคราม
ต่อต้านการยึดครองของอังกฤษ แต่หลังจากที่ขับไล่อังกฤษออกไปได้แล้ว ขบวนการอิควาน อัล
มุสลิมูน ได้ถูกประธานาธิบดีนัสเซอร์ของอียิปต์ ซึ่งมีหัวสังคมนิยมหักหลังกวาดล้างทำลาย ผู้นำ
คนสำคัญได้ถูกสังหารอย่างโหดเหี้ยม สมาชิกที่สามารถหลบหนีการล่าสังหารไปได้ก็แยกย้ายกัน
ออกไปตามประเทศมุสลิมต่าง ๆ เพื่อทำการฟื้นฟูอิสลามอย่างเงียบ ๆ การสังหารประธานาธิบดี
อันวาร์ ซาดัต การเข้ามามีส่วนในการปกครองของพรรคอิสลามในชูดาน ชัยชนะของแนวร่วม
สหพันธ์อิสลามในอัลจีเรียและอื่น ๆ ที่ผ่านมานั้น ขบวนการนี้ล้วนมีส่วนร่วมไม่มากก็น้อย อย่างไร
ก็ตาม ขบวนการอิสลามได้แสดงตัวอย่างสมบูรณ์เต็มรูปแบบอีกครั้งเมื่ออิมาม โคไมนี สามารถนำ
ชาวมุสลิมอิหร่านโค่นบัลลังก์ของซาร์ลงได้อย่างถอนรากถอนโคน และสถาปนาอิหร่านเป็นรัฐ
อิสลามซึ่งสร้างความวิตกให้แก่การปกครองของประเทศต่าง ๆ ในย่านตะวันออกกลางและชาติ

⁷บรรจง บินกาชัน, "สามชั่วพลังแห่งปัญหาตะวันออกกลาง," มติชน

มหาอำนาจเป็นอย่างมาก ชาตอาหารับถึงแม้จะมีความเป็นศัตรูซึ่งกันและกัน แต่ก็จัดลำดับรัฐอิสลามแห่งอิหร่านไว้เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่ง ดังนั้นกลุ่มประเทศอาหรับและชาติมหาอำนาจจึงร่วมมือกันหาทางทำลายอิหร่านลงด้วยการสนับสนุนให้อิรักทำสงครามรุกรานอิหร่านอยู่นานถึง 8 ปี แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ

(2) อุดมการณ์พรรคบาร เป็นอุดมการณ์ชาตินิยมอาหรับผสมลัทธิสังคมนิยม โดยนายโมเคิล อัฟลัก ชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ก่อตั้ง แก่นนำสำคัญของพรรคบารก็คือ อิรักกับซีเรีย ซึ่งเป็นชาติที่มีศักยภาพทางทหารมาก อุดมการณ์พรรคบารเชิดชูความเป็นใหญ่และความเหนือกว่าของ "ชนชาติอาหรับ" ส่วนอิสลามเป็นเพียงเครื่องมือที่นำมาเป็นข้ออ้างในการปลุกระดมให้คนมุสลิม โดยเฉพาะชาวอาหรับหันมาให้การสนับสนุนตนเท่านั้น ถึงแม้พรรคบารจะแตกออกเป็น 2 ปีก คือ อิรักและซีเรีย ซึ่งต่างก็แย่งชิงความเป็นใหญ่ซึ่งกันและกัน แต่ทั้งสองประเทศนี้ก็มีความทะเยอทะยานทางด้านดินแดนเหมือนกัน นั่นคือ ความต้องการที่จะครอบครองดินแดนโลกอาหรับตั้งแต่อ่าวเปอร์เซียไปจนถึงโมร็อกโก (อุดมการณ์พรรคบารจะกล่าวถึงโดยละเอียดในหัวข้อเรื่องมูลเหตุระยะยาว)

(3) ขบวนการไซออนนิสต์ หรือขบวนการฟื้นฟูชาติยิวสมัยใหม่ซึ่งมีอิสราเอลเป็นแก่นนำสำคัญ ขบวนการนี้มีอุดมการณ์ที่จะก่อตั้ง "อาณาจักรอิสราเอลอันยิ่งใหญ่" ที่ครอบคลุมดินแดนตั้งแต่แม่น้ำไนล์ถึงแม่น้ำยูเฟรติส ซึ่งกินดินแดนของชาวอาหรับเกือบทุกประเทศ นี่คือเหตุผล ว่าทำไมอิสราเอลถึงต้องดำเนินนโยบายรุกรานขยายดินแดนของตนเข้าไปในแผ่นดินปาเลสไตน์และชาติอาหรับอื่น ๆ พร้อมกับอพยพชาวยิวจากส่วนต่าง ๆ ของโลกเข้ามาในประเทศของตนตลอดเวลา นับตั้งแต่สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และสหภาพโซเวียต ได้แอบจัดตั้งประเทศนี้ขึ้นมาในปี 1947 จนถึงปัจจุบัน อิสราเอลจึงเป็นเสมือนตัวแทนของมหาอำนาจตะวันตก ดังนั้นเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ตึงเครียดใด ๆ ในภูมิภาคตะวันออกกลาง ชาติมหาอำนาจตะวันตกจะต้องเข้าไปมีส่วนแทรกแซงหรือเกี่ยวข้อด้วยในเกือบทุกด้าน โดยอาศัยข้ออ้างที่ว่า "เพื่อสันติภาพของโลก"

โดยสรุป ความเป็นมาและความเป็นไปของเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในภูมิภาค ตะวันออกกลางนั้นส่วนใหญ่เป็นปรากฏการณ์แห่งการเคลื่อนไหวของอุดมการณ์ทั้งสามดังกล่าว ข้างต้น และไม่มีจุดไหนเลยที่อุดมการณ์ทั้งสามจะประนีประนอมกันได้ ยกเว้นแต่ผลประโยชน์ ชั่วคราว และพลังทั้งสามชิ้นจะยังคงเป็นตัวแปรสำคัญในภูมิภาคนี้ต่อไป

สำหรับโครงสร้างทางการเมืองของประเทศเหล่านี้ มีตั้งแต่ประชาธิปไตยแบบ ปฏิวัติในลักษณะที่ว่า แม้ภายในประเทศจะมีการปฏิวัติแต่ก็ยังคงให้มีการเลือกตั้งตามระบอบ ประชาธิปไตยไปจนถึงระบบ Feudal Theocracy ที่ผู้นำศาสนาเป็นผู้นำสูงสุดมีความหลากหลาย ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเกิดจากการไม่มีองค์กรกลางร่วมกัน ไม่มีศูนย์กลางทางศาสนาอัน เดียวกัน โครงสร้างทางการเมือง และอำนาจของรัฐอาหรับส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงถูกกำหนด โดยประสบการณ์จากการครอบครองของยุโรป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแนวคิดก้าวหน้า หรือทฤษฎี การเมือง โดยเฉพาะประเทศเกิดใหม่ที่ได้รับเอกราชจากการตกลงกันหลังสงครามโลกครั้งที่ สอง ซึ่งได้แก่ ซาอุดีอาระเบีย เยเมน และลิเบีย และจากการเจรจา คือ จอร์แดน ซูดาน และคูเวต รวมทั้งจากการปฏิวัติ เช่น อียิปต์ อิรัก เลบานอน ซีเรีย ตูนิเซีย โมร็อกโก และ อัลจีเรีย^๑

ส่วนการเกิดของประเทศอาหรับอื่น ๆ ในฝั่งทะเลเปอร์เซียนั้นค่อนข้างล่าช้า เนื่องจากอังกฤษมีอิทธิพลอยู่มากในการก่อตั้งประเทศเหล่านั้น ซึ่งอังกฤษจะเลือกให้การสนับสนุนแก่ ชีคบางคนที่ทำให้ความร่วมมือในการหาผลประโยชน์ให้ตน โดยจะให้ความช่วยเหลือทางการเงิน เพื่อสร้างอำนาจให้ชีคเหล่านั้น นโยบายเช่นนี้ไม่เพียงแต่ทำให้หัวหน้าเผ่ามีกำลังควบคุมคนใน เผ่าของตนเองและเผ่าที่มาสามัคคีเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความรักภักดีต่ออังกฤษ และ ผูกพันประเทศไว้กับคำแนะนำและอิทธิพลของอังกฤษด้วย เช่น กาตาร์ อบูดาบี ดูไบ ชาร์ญาฮ (Sharjah) อัจมัน (Ajman) Ummal-Qaywayn Ra's Al-Khayma Al-Fujayra และ Kalba เป็นต้น หัวหน้าเผ่าของประเทศเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ทางสนธิสัญญากับอังกฤษ

^๑J.E. Peterson, Defending Arabia, p. 43.

เพื่อป้องกันมิให้ประเทศเหล่านี้ถูกคุกคามจากประเทศอาหรับใหญ่ ๆ เช่น ซาอุดีอาระเบีย และ ยังเป็นการป้องกันไม่ให้ตกอยู่ภายใต้ผู้นำที่เข้มแข็งเพียงคนเดียวด้วย นี่จึงเป็นนโยบายแบ่งแยก และปกครองของอังกฤษ อย่างไรก็ตามอำนาจและกำลังป้องกันตัวของรัฐเหล่านี้มีอยู่น้อย เพราะเป็นประเทศเล็ก ๆ เพิ่งเกิด กำลังทหารก็มีไม่มากนัก และยังถูกล้อมรอบโดยประเทศที่ใหญ่กว่า ซึ่งคอยเฝ้ามองการกระทำของประเทศเหล่านี้อยู่ เพราะประเทศเหล่านี้สามารถขาย น้ำมันได้อย่างไม่จำกัด ทั้ง ๆ ที่มีแหล่งน้ำมันไม่มาก

ต่อมาเมื่อตกอยู่ใต้อิทธิพลทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา รัฐเหล่านี้ไม่เต็มใจที่จะ ให้สหรัฐฯ มาสร้างกำลังทหารขึ้นในรัฐของตน นโยบายของสหรัฐฯ คือต่อต้านการคุกคามของ สหภาพโซเวียต แต่รัฐเหล่านี้กลับเห็นว่า การคุกคามของโซเวียตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก ตรงกันข้ามอิสราเอลซึ่งสหรัฐฯ ให้การสนับสนุนนั้น เป็นภัยคุกคามของพวกตนมากกว่า ดังนั้นการ ร่วมมือกับสหรัฐฯ จึงอาจก่อภัยได้ทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่เมื่อไม่สามารถต่อต้าน ความต้องการของสหรัฐฯ ได้ เพราะมีกำลังน้อย และถ้าหากจะใช้ "อาวุธน้ำมัน" ประเทศใหญ่ อย่างซาอุดีอาระเบีย ซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯ ก็ไม่เห็นด้วย รัฐเล็กเหล่านี้จึงต้องยอม ร่วมมือกับสหรัฐฯ ต่อไป เพราะไม่อาจทำอย่างใดได้ จึงกล่าวได้ว่า โครงสร้างอำนาจและ การเมืองของรัฐในอ่าวเปอร์เซีย และในภูมิภาคตะวันออกกลางส่วนใหญ่อยู่ภายใต้อิทธิพลของ มหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา มาโดยตลอด

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศในแถบอ่าวเปอร์เซีย

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศในแถบอ่าวเปอร์เซีย อาจแบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ

- (1) โครงสร้างทางเศรษฐกิจก่อนยุคอิสลาม (Pre Islamic Period) จากสมัย โบราณจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 7 (ปี 622)
- (2) โครงสร้างทางเศรษฐกิจตามข้อเสนอใหม่ของอิสลาม (Islamic Approach)

(3) โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจยุคปัจจุบัน และแนวโน้มทางเศรษฐกิจในอนาคตของประเทศแถบอ่าวเปอร์เซีย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในที่นี้

โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจยุคปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

กล่าวได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติใต้ดินที่สำคัญของภูมิภาคตะวันออกกลางก็คือ "น้ำมัน" ซึ่งมีมากในบริเวณแหลมอาระเบีย คูเวต บะห์เรน หรือหมายถึงบริเวณอ่าวเปอร์เซียนั่นเอง ภูมิภาคนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโลกปัจจุบันที่ต้องอาศัยน้ำมันเป็นวัตถุดิบพลังงานที่สำคัญ ดังนั้นจึงเป็นที่หมายปองของบรรดาชาติต่าง ๆ ที่ต้องการทรัพยากรน้ำมันไปพัฒนาอุตสาหกรรมของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติมหาอำนาจในยุโรปตะวันตก ที่ได้พยายามเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคนี้โดยอาศัยเครื่องมือทางเศรษฐกิจ ประมาณปลายศตวรรษที่ 19 เศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ ไม่ว่าจะเป็น การรถไฟ ถนนหนทาง การโทรเลขก็ตกอยู่ในมือของมหาอำนาจตะวันตกทั้งสิ้น รวมถึงธุรกิจน้ำมันปิโตรเลียม ซึ่งมีการค้นพบครั้งแรกในอิหร่านปี 1908 ต่อมาพบที่บะห์เรนในปี 1932 และคูเวตในปี 1938 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่พบในซาอุดีอาระเบีย (โดยบริษัทเชลล์ของสหรัฐอเมริกา) ประเทศที่ได้รับสัมปทานส่วนใหญ่ก็คือมหาอำนาจตะวันตกนั่นเอง ในขณะที่ชาวท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากน้ำมันน้อยมาก ดังเช่น สหรัฐอเมริกาได้มีนโยบาย "รักษาน้ำมันของตนไว้และใช้น้ำมันของต่างประเทศ" ซึ่งเสนอโดยนายฮาโรลด์ แอล อิคเลส เลขาธิการกิจการภายในสหรัฐฯ ในปี 1943 และตั้งแต่นั้นสหรัฐฯก็ดำเนินตามนโยบายนี้ บริษัทน้ำมันของสหรัฐฯได้จ่ายค่าน้ำมันดิบตามราคาที่ตนเองพอใจ ระหว่างปี 1950-1960 ราคาน้ำมันอยู่ที่บาร์เรลละ 2 เหรียญสหรัฐฯ¹⁰ และในปี 1960 ก็ได้ลดราคาน้ำมันดิบลงเหลือบาร์เรลละ 1.80 เหรียญสหรัฐฯ

¹⁰ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, สุพันธ์ ทับสุวรรณ และพนมพร อนุรักษ์, การเมืองระหว่างประเทศในตะวันออกกลาง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523), หน้า 6-9.

¹⁰ เงินสกุลเหรียญสหรัฐฯในที่นี้หมายถึงเงินสกุลเหรียญสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น ในเดือนกันยายน ปี 1960 บรรดาประเทศในแถบอ่าวเปอร์เซียที่มีความผูกพันอยู่กับตะวันออกกลาง ก็ได้เริ่มทำทนายอำนาจการค้าน้ำมันของตะวันออก โดยจัดตั้งองค์การของประเทศผู้ส่งน้ำมันออก หรือที่รู้จักกันในนามโอเปค (The Organization of Petroleum Exporting Countries - OPEC) ขึ้น สมาชิกผู้ก่อตั้งได้แก่ อิรัก ซาอุดีอาระเบีย คูเวต อิหร่าน และเวเนซุเอล่า วัตถุประสงค์การจัดตั้งในตอนแรกคือ การป้องกันราคาน้ำมันตกต่ำ และเป็นที่ปรึกษาหารือกันระหว่างสมาชิกในการกำหนดราคาน้ำมันในอนาคต ต่อมา มีสมาชิกผู้ผลิตน้ำมันอื่น ๆ เข้าร่วมอีกคือ กาตาร์ ลิเบีย อินโดนีเซีย อัลจีเรีย เอกวาดอร์ กาบอง และสหรัฐอเมริกาบริติช รวมเป็น 13 ประเทศ ผลจากการจัดตั้งโอเปค คือ การบั่นทอนอิทธิพลของบรรษัทระหว่างประเทศของตะวันออกที่เคยควบคุมสถานการณ์โลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการกำหนดราคาส่งออก¹¹ และต่อมาในปี 1976 ประเทศเหล่านี้ก็ได้โอนกิจการน้ำมันเป็นของชาติโดยมีการจัดระบบการผลิตใหม่เป็นรูปบริษัทร่วมลงทุน หรือ แบ่งปันผลผลิตแทน

เมื่อพิจารณาถึงปริมาณน้ำมันสำรองที่มีอยู่ในกลุ่มประเทศแถบอ่าวทั้งหมดแล้ว พบว่ามีถึงร้อยละ 63 ของปริมาณน้ำมันสำรองของโลก และการส่งออกน้ำมันดิบในปัจจุบันที่ผ่านอ่าวเปอร์เซียนั้นมีปริมาณถึงร้อยละ 31 ของน้ำมันในโลกทั้งหมด โดยส่งผ่านท่าส่งน้ำมันที่สำคัญในเกาะคาร์ก ในคูเวต ดาร์ราน บาร์เรน มูซอิด (โดฮา) และท่าอัสซานาในอูบาดี ดังนั้นอนาคตของน้ำมันโลกคือ อนาคตของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศในแถบอ่าวเปอร์เซีย คาดหมายกันว่าในปี 2000 ประเทศในอ่าวเปอร์เซียจะมีส่วนส่งออกน้ำมันดิบของโลกถึงร้อยละ 70-75 ซึ่งสืบเนื่องจากแหล่งผลิตน้ำมันในไซบีเรียของสหภาพโซเวียตที่ถือว่าเป็นแหล่งสำรองน้ำมันที่ใหญ่ที่สุดในโลก สามารถผลิตน้ำมันได้ประมาณ 1 ใน 3 ของผลผลิตน้ำมันทั่วโลกกลับ

¹¹ ชุมพล เลิศรัฐการ, สงครามอ่าวเปอร์เซีย (กรุงเทพฯ : วิทยุพับลิเคชั่น, 2534), หน้า 86.

ผลิตน้ำมันได้ลดลง จากที่เคยส่งออกได้ประมาณวันละ 350,000 บาร์เรล ได้ลดลงเหลือ 150,000 บาร์เรลต่อวันในปี 1990 ซึ่งโซเวียตก็ได้แจ้งแก่ประเทศต่าง ๆ ที่นำเข้าน้ำมันจากตน เช่น อิตาลี ฝรั่งเศส ฟินแลนด์ ว่าในปีต่อ ๆ ไป การส่งออกน้ำมันของตนจะลดลงอีก สำหรับสหรัฐอเมริกาซึ่งจัดว่าเป็นผู้บริโภคน้ำมันรายใหญ่ที่สุดในโลก ในปัจจุบันสหรัฐนำเข้าน้ำมันวันละ 8.5 ล้านบาร์เรล หรือเท่ากับร้อยละ 50 ของการนำเข้าของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และในปี 2000 นี้จะเพิ่มขึ้นอีกประมาณร้อยละ 70 โดยในจำนวนนี้ 2 ใน 3 จะต้องสั่งเข้าจากประเทศในอ่าวเปอร์เซีย อีกทั้งการรวมกันระหว่างเยอรมันตะวันตกกับเยอรมันตะวันออก จะมีผลทำให้ประเทศนั้นกลายเป็นยักษ์ใหญ่ทางอุตสาหกรรม ซึ่งจะมีความต้องการน้ำมันเพิ่มขึ้น และจะทำให้ยุโรปต้องเผชิญหน้ากับสหรัฐและญี่ปุ่นในด้านการอุตสาหกรรม และการบริโภคน้ำมันตั้งแต่ปี 1992 เป็นต้นไป ดังนั้น แนวโน้มทางการเมืองและเศรษฐกิจของดินแดนนี้จึงเป็นศูนย์รวมที่บรรดาประเทศอุตสาหกรรมจะเข้ามาแย่งชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างแน่นอน^{1,2}

มูลเหตุของวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย

จากการศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจและการเมือง ตลอดจนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของอ่าวเปอร์เซีย ทำให้สามารถประมวลถึงสาเหตุและแรงบันดาลใจที่เป็นที่มาของวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียได้ดังนี้

^{1,2} ประจักษ์ ช่วยโล่, "โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศในแถบอ่าวเปอร์เซีย,"

เอกสารในการสัมมนาเรื่องวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย : มูลเหตุและผลกระทบ เสนอที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 17-19 เมษายน 2534. (อัดสำเนา)

และโปรดดูตารางที่ 1 และ รูปที่ 1, 2 และ 3 ประกอบ

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณสำรองน้ำมันดิบของโลก

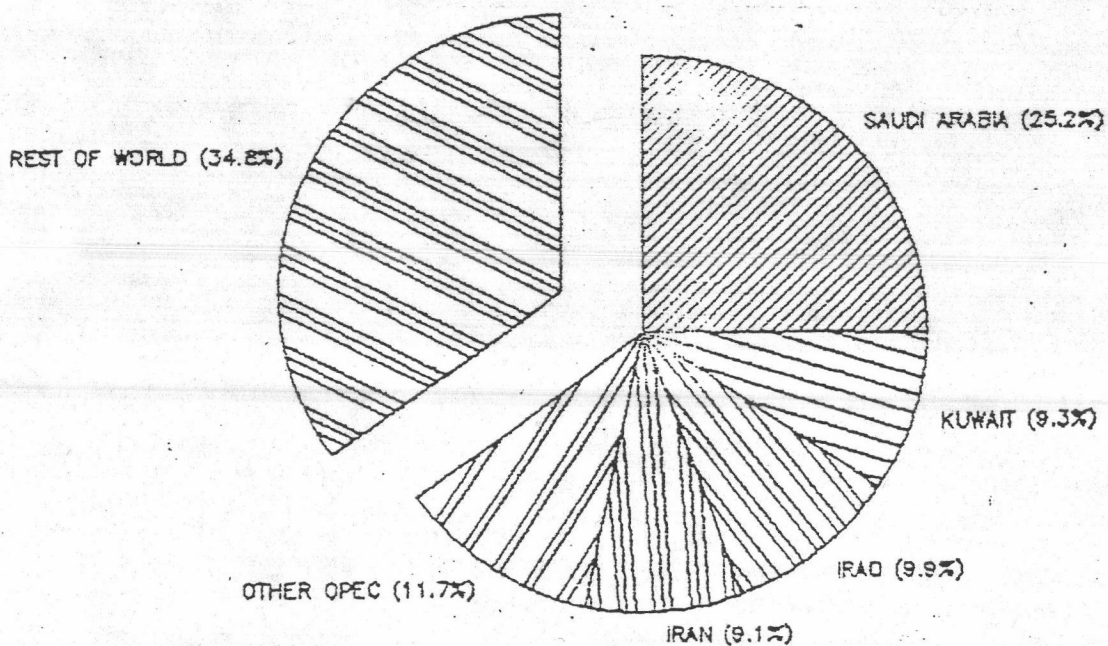
ปริมาณสำรองน้ำมันของโลกที่ได้รับการพิสูจน์แล้ว ณ วันที่ 1 มกราคม 1990 มีจำนวนทั้งสิ้น 1,012 พันล้านบาร์เรล และสามารถที่จะผลิตขึ้นมาใช้ได้อีกประมาณ 44 ปี ณ ระดับการผลิตในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นโดยแบ่งตามปริมาณสำรองในแต่ละภูมิภาคดังนี้

	THOUSAND MILLION BARRELS	SHARE OF TOTAL (%)	R/P RATIO (YEARS)
NORTH AMERICA	42.4	4.2	10.4
LATIN AMERICA	125.2	12.5	50.9
WESTERN EUROPE	18.4	1.8	12.6
USSR & E. EUROPE	59.9	5.9	13.0
MIDDLE EAST	660.3	65.2	OVER 100
AFRICA	58.8	5.9	27.5
ASIA & AUSTRALIA	46.8	4.5	20.2
TOTAL WORLD	1,011.8	100.0	44.4

หมายเหตุ : R/P = RESERVES/PRODUCTION

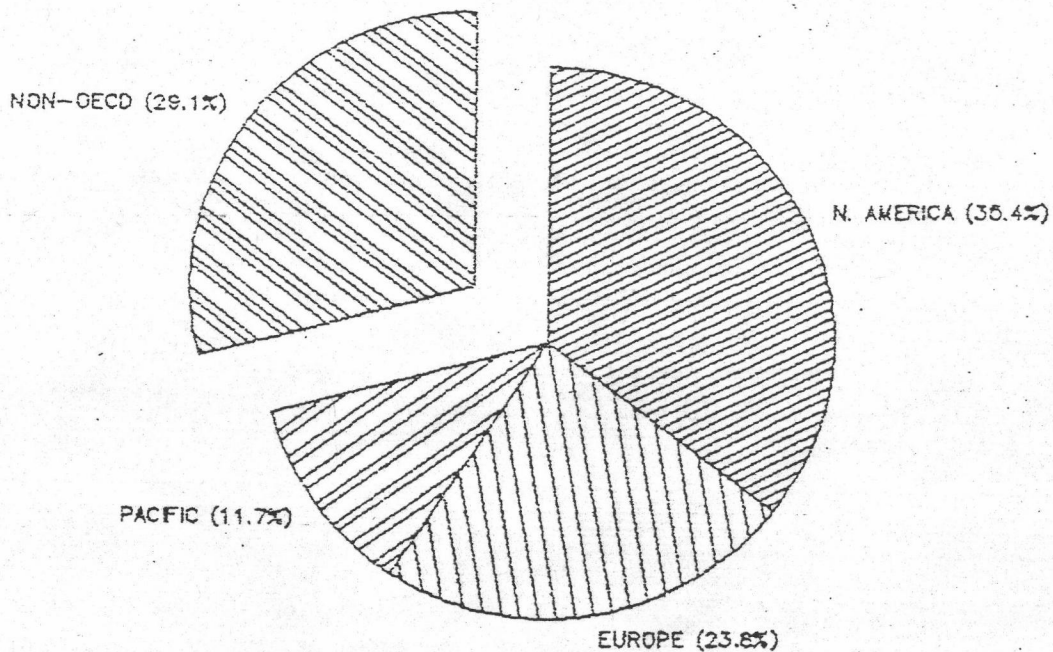
ที่มา : BP, JUNE 1990

รูปที่ 1 สัดส่วนปริมาณสำรองน้ำมันดิบ

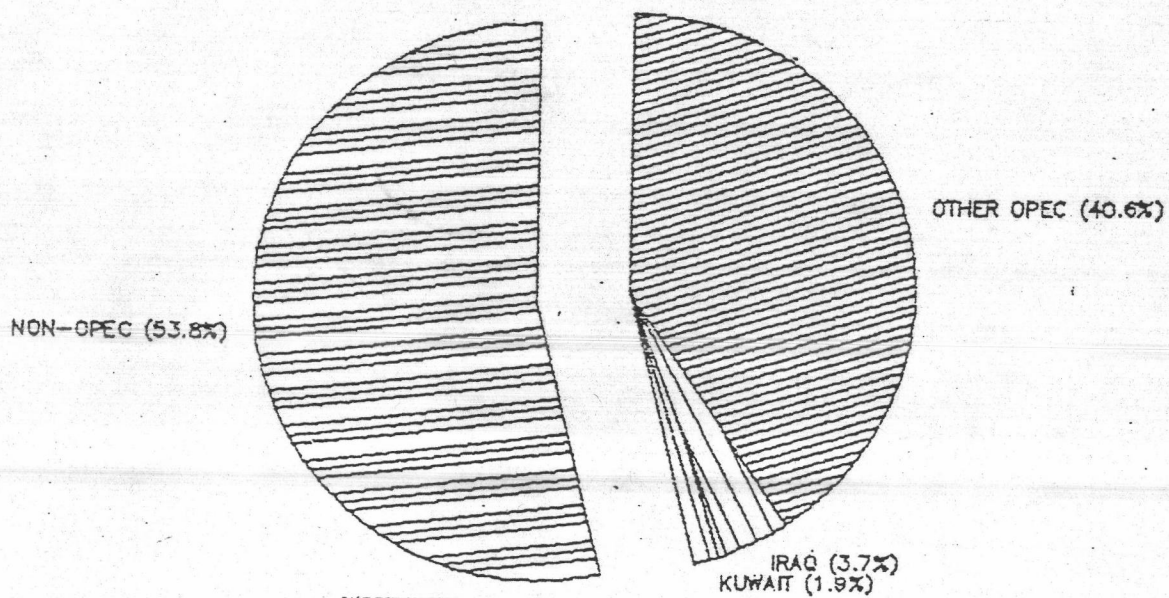
รูปที่ 2 สัดส่วนอุปสงค์น้ำมันของโลก

WORLD OIL DEMAND 1990

รูปที่ 3 สัดส่วนอุปทานน้ำมันของโลก

WORLD OIL SUPPLY 1990

ที่มา : IEA OIL MARKET REPORT , JANUARY 1991

1. มูลเหตุระยะสั้น

สาเหตุที่ถือเป็นปัจจัยระยะสั้นที่นำมาซึ่งวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย คือปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศอิรัก เนื่องจากในช่วงที่อิรักทำสงครามกับอิหร่านในระหว่างปี 1980-1988 อิรักได้ลงทุนรบด้วยค่าใช้จ่ายประมาณ 300,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ พร้อมด้วยชีวิตไพร่พลกว่าครึ่งล้าน เมื่อเสร็จสิ้นสงครามอิรักเป็นหนี้ต่างประเทศที่มีใช้ประเทศอาหรับประมาณ 40,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยค้างชำระค่าอาวุธให้แก่สหภาพโซเวียตประมาณ 6,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อิรักเป็นหนี้แม้กระทั่งประเทศอินเดีย และฟิลิปปินส์ และเป็นหนี้รัฐอาหรับต่าง ๆ รวมทั้งकुเวตอีกกว่า 30,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หลายประเทศจึงปฏิเสธที่จะให้อิรักกู้ยืมจนกว่าจะชำระหนี้เก่าที่ค้างอยู่ให้เรียบร้อยเสียก่อน สถานะทางการเงินและเศรษฐกิจของอิรักจึงตกอยู่ในสภาพทรุดหนัก ไม่มีสภาพคล่อง อัตราเงินเฟ้อเพิ่มถึงประมาณร้อยละ 40 น้ำมันในประเทศมีจำนวนลดลง¹³ แม้ว่าอิรักต้องการเงินเพื่อฟื้นฟูบูรณะประเทศภายหลังสงครามในวงเงินถึง 40,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹⁴ แต่อิรักก็ยังคงดำเนินโครงการสร้างแสนยานุภาพต่อไปไม่หยุดยั้ง ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1990 ประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ได้แจ้งความจำนงในที่ประชุมสภาความร่วมมืออาหรับ (The Arab Co-operation Council) ณ กรุงอัมมานว่า อิรักต้องการเงิน 30,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยทันทีไม่ว่าจะได้มาโดยทางใด และได้อ้อนวอนขอให้พี่น้องชาวอาหรับช่วยอิรัก ในการประชุมนั้นตกลงอะไรกันไม่ได้¹⁵

จากการเรียกร้องโดยใช้เวลาอันแข็งกร้าว ชี้ให้เห็นว่าปัญหาเศรษฐกิจในประเทศอิรักตกอยู่ในภาวะวิกฤตอย่างหนัก เงินตราต่างประเทศที่จะนำมาพัฒนาแหล่งน้ำมันและแก๊ซ ปัญหาเศรษฐกิจภายหลังสงครามขาดแคลนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดปัญหาเงินเพื่อ

¹³ "การรุกรานของอิรักต่อคุเวต," มติชน (8 สิงหาคม 2533) : 3.

¹⁴ ทวีป วรดิolk, "พระเอกกับผู้ร้ายภายหลังยุคสงครามเย็น," มติชน (30 สิงหาคม 2533) : 9.

¹⁵ ชุมพล เลิศรัฐกาล, สงครามอ่าวเปอร์เซีย, หน้า 15-16.

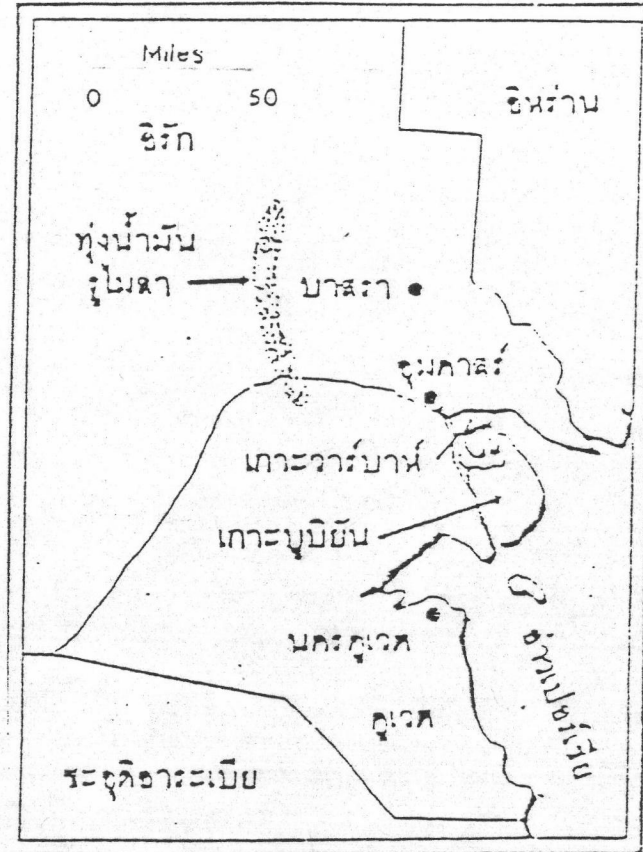
อย่างรุนแรง อิรักจึงเพิ่งเล็งเป้าหมายไปที่คูเวต เนื่องจากคูเวตเป็นรัฐอาหรับที่มีพลเมืองเพียง 1.7 ล้านคน แต่มีมั่งคั่งมหาศาลเพราะน้ำมัน โดยมีเงินลงทุนในต่างประเทศถึง 100,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สามารถทำรายได้เข้าประเทศถึงปีละ 6,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งถ้าอิรักยึดครองคูเวตได้ อิรักจะสามารถครอบครองน้ำมันถึงร้อยละ 20 ของปริมาณน้ำมันสำรองทั่วโลก แถมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยอีกไม่น้อย อาทิ รถถัง 275 คัน จรวดที่สร้างโดยอังกฤษอีก 200 ลูก สร้างโดยสหภาพโซเวียตอีก 12 ลูก เป็นต้น¹⁶ ด้วยเหตุนี้ อิรักจึงได้หันมาเปิดแนวประเด็นเรื่องสงครามเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ

1.1 ข้อพิพาทเรื่องทุ่งน้ำมันรูไมลา¹⁷ (Rumaila Oil Field) ภูมิหลังเรื่องนี้เกี่ยวกับการที่อิรักไม่ยอมรับว่า เส้นเขตแดนที่แน่นอนระหว่างอิรักกับคูเวตอยู่ตรงที่ใด ส่วนคูเวตเองก็ไม่ปรารถนาให้มีการกำหนดเส้นเขตแดนที่แน่ชัดเช่นกัน เพราะเกรงว่าถ้าทำเช่นนั้นทุ่งน้ำมันรูไมลาอาจจะตกอยู่ภายในเขตแดนของอิรักทั้งหมด ซึ่งจะทำให้คูเวตสูญเสียประโยชน์จากการสูบน้ำมันออกมาขาย (อนึ่งทุ่งน้ำมันรูไมลานี้มีน้ำมันอยู่มากมายมหาศาล โดยในโลกจะมีทุ่งน้ำมันขนาดใหญ่เท่านี้เพียงไม่กี่แห่ง) สันนิบาตอาหรับได้เข้ามาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าว โดยกำหนดเป็นเขตห้ามลาดตระเวนปลอดทหารระหว่างอิรักและคูเวต และกำหนดว่าทุ่งน้ำมันรูไมลาทางตอนใต้ในระยะทาง 2 ไมล์อยู่ในบริเวณคูเวตซึ่งเป็นส่วนย่อยส่วนที่เหลือเป็นของอิรัก ทำให้ทุ่งน้ำมันเกือบทั้งหมดตกอยู่ในดินแดนอิรัก โดยอิรักก็สูบน้ำมันออกไปใช้ตลอด ครั้นเมื่อเกิดสงครามระหว่างอิรัก-อิหร่านในปี 1980 อิรักจึงหยุดสูบน้ำมันจากที่นี่และมาเริ่มต้นสูบน้ำมันอีกครั้งหลังสงครามสงบลงในปี 1988

¹⁶ ทวีป วรดิolk, "พระเอกกับผู้ร้ายภายหลังยุคสงครามเย็น," มติชน : 9.

¹⁷ โปรดดูแผนที่ในรูปที่ 4 ประกอบ

รูปที่ 4 แผนที่แสดงเขตแดน โดยประมาณระหว่างอิรัก-คูเวต

จากแผนที่นี้ จะเห็นทุ่งน้ำมัน รุไมลา ที่หนักาท รวมทั้งเกาะวารับา และเกาะบูบียัน ซึ่งปิด
เส้นทางเข้าสู่เมืองท่าของอิรัก

ในช่วงระหว่างสงคราม คุณเวตก็ถือโอกาสสูบเอาน้ำมันจากทุ่งแห่งนี้ อย่างขนานใหญ่¹⁸ แต่อิรักไม่ได้แสดงปฏิกิริยาอะไร อาจเป็นเพราะไม่มั่นใจว่าในการสงครามตนจะสามารถรักษาพื้นที่ตอนใต้ ซึ่งเป็นบริเวณที่อิหร่านได้เปรียบ รวมทั้งทุ่งน้ำมันนี้ให้พ้นจากเงื้อมมือของอิหร่านได้หรือไม่ ฝ่ายอิรักได้อ้างว่า คุณเวตร่วมมือกับฝ่ายช่างเทคนิคอเมริกันใช้วิธีการที่สามารถดึงเอาน้ำมันมาจากคุณเวตและสูบเอาออกไปให้ได้มากที่สุด ขณะนี้ประมาณว่าน้ำมันเหลืออยู่ในทุ่ง 30,000 ล้านบาร์เรล คุณเวตเองก็ไม่ยอมเปิดเผยว่าได้สูบเอาน้ำมันออกไปเป็นปริมาณเท่าไร แต่เชื่อกันว่าคุณเวตได้ประโยชน์จากการนี้ไปอย่างมหาศาล¹⁹

อย่างไรก็ตาม ประธานาธิบดีชัคดีม ฮุสเซน ประกาศว่ามุลค่าน้ำมันที่คุณเวตนำออกไปจากทุ่งรูไมลานี้มีมูลค่า 2,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งคุณเวตต้องมอบคืนแก่อิรัก ในการนี้ รัฐมนตรีต่างประเทศคุณเวตได้ตอบโต้คำแถลงของประธานาธิบดีชัคดีม โดยการทำบันทึกถึงสันนิบาตอาหรับเมื่อ 19 กรกฎาคม 1990 มีใจความสำคัญว่า "คุณเวตสูบเอาน้ำมันในดินแดนของตนใต้เส้นเขตแดนที่สันนิบาตอาหรับเป็นผู้กำหนด เป็นการปฏิบัติในขอบเขตของกฎหมายระหว่างประเทศ"²⁰ ก่อนหน้านั้นคุณเวตมักอ้างว่าอิรักเป็นฝ่ายไม่ยี่นดีทำความตกลงกับตนในเรื่องทุ่งน้ำมันแห่งนี้

1.2 ข้อพิพาทเรื่องนโยบายการผลิตน้ำมัน สืบเนื่องจากความตกลงเรื่องโควตาการผลิตน้ำมันในกลุ่มสมาชิกโอเปคในปี 1990 อิรักและอิหร่านได้รับโควตาการผลิตเท่า

¹⁸ ชุมพล เลิศรัฐการ, สงครามอ่าวเปอร์เซีย, หน้า 11.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

กัน คือ 3.14 ล้านบาร์เรลต่อวัน แต่การผลิตจริงสามารถผลิตได้ต่ำกว่าโควตา²¹ คูเวตได้รับโควตา 1.5 ล้านบาร์เรลต่อวัน แต่มีความสามารถผลิตได้จริงถึง 2.2-2.5 ล้านบาร์เรลต่อวัน และซาอุดีอาระเบียได้รับ 5.2 ล้านบาร์เรลต่อวัน แต่มีความสามารถผลิตได้เกือบ 6 ล้านบาร์เรลต่อวัน ส่วนสหรัฐอเมริกาบริติชซึ่งมีน้ำมันใต้ดินมากเป็นอันดับ 3 ของโลก (รองจากซาอุดีอาระเบียและอิรัก) คือประมาณ 98,100 ล้านบาร์เรล ได้รับโควตาการผลิตจากข้อตกลงโอเปคเพียงประมาณ 1.2 ล้านบาร์เรลต่อวัน แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามข้อกำหนดและผลิตจริงถึงวันละ 2 ล้านบาร์เรล²² จากการที่สหรัฐอเมริกาบริติชได้ร่วมมือกับซาอุดีอาระเบียและคูเวตผลิตน้ำมันเกินโควตามีส่วนทำให้ราคาน้ำมันตกต่ำ ทั้งอิรักและอิหร่านไม่อาจจะได้รับเงินตราต่างประเทศอย่างรวดเร็วและจำนวนมากได้ เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจหลังสงครามอิรักจึงเรียกร้องให้โอเปคกำหนดราคาน้ำมันใหม่ให้สูงขึ้นจากบาร์เรลละ 13.75 เหรียญสหรัฐฯ เป็นบาร์เรลละ 25 เหรียญสหรัฐฯ แต่โอเปคไม่ยอมเพราะเป็นการขึ้นราคากระทันหัน ซึ่งจะทำให้เป็นผลเสียแก่โอเปคเองในอนาคต

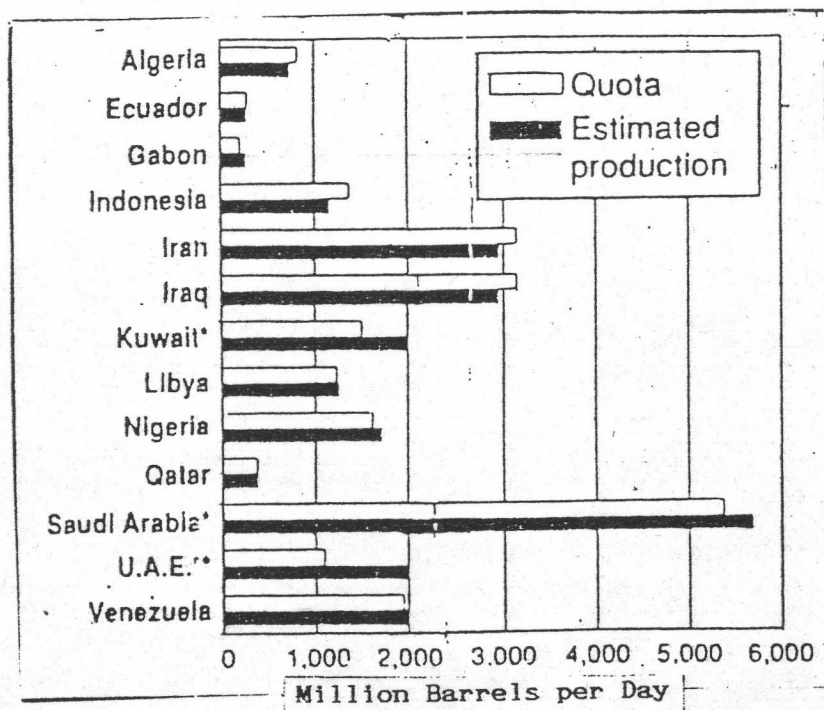
อย่างไรก็ตามด้วยความกดดันทุกทางจากอิรัก โอเปคจึงประนีประนอมโดยตกลงกำหนดราคาในปี 1990 เป็นบาร์เรลละ 18 เหรียญสหรัฐฯ แต่ราคาจริงในท้องตลาดต่ำกว่าราคาที่กำหนดโดยโอเปค²³ ทั้งนี้เพราะปริมาณน้ำมันในตลาดโลกมีมากขึ้นนั่นเอง อิรักจึงมุ่ง

²¹ ความเห็นบางกระแสนั้นยืนยันว่าเมื่อปี 1989 อิรักเองก็ผลิตน้ำมันเกินโควตาวันละ 145,000-200,000 บาร์เรล โดยส่งไปให้สหภาพโซเวียตหาตลาดเพื่อแลกกับอาวุธของสหภาพโซเวียต

²² โปรดดูแผนภูมิการผลิตของโอเปคในตารางที่ 2 ประกอบ

²³ จรัญ มะลูลีม, "มูลเหตุของสงครามอ่าวเปอร์เซีย," ใน บทนำแห่งตะวันออกกลาง (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 324.

ตารางที่ 2 การผลิตน้ำมันของกลุ่มโอเปคตามโควตาและที่ผลิตจริง
ระหว่างมกราคม-พฤษภาคม 1990

หมายเหตุ : * รวมทั้งการผลิตในเขตร่วมพัฒนาคุเวต-ซาอุดีอาระเบีย

** สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ไม่ยอมผูกพันกับโควตา

ที่มา : Energy Information Administration

อ้างอิง : The New York Times, July 29, 1990

ประเด็นไปที่การผลิตน้ำมันเกินโควตา โดยได้ให้นายทาริก อาซิส (Tarek Asis) รัฐมนตรีต่างประเทศยื่นบันทึกต่อสันนิบาตอาหรับ (Arab League) เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 1990 กล่าวหาว่ารัฐบาลประเทศคูเวตและสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์มีการผลิตน้ำมันเกินจากโควตาที่โอเปคกำหนด ซึ่งส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบของโลกลดลงถึงร้อยละ 30 คือจากระดับราคาบาร์เรลละ 21 เหรียญสหรัฐฯ ในตอนต้นปี 1990 เหลือเพียงบาร์เรลละ 14-16 เหรียญสหรัฐฯ ในช่วงเดือนมิถุนายนและกรกฎาคมปี 1990 สร้างความเสียหายแก่อิรักในระยะ 2 ปีที่ผ่านมาเป็น 14,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ นับเป็นจำนวนเงินมากมายเกินกว่าที่คูเวตให้อิรักกู้ยืมเสียอีก กลุ่มประเทศอาหรับซึ่งประกอบด้วยซาอุดีอาระเบียและอียิปต์ได้พยายามหาทางไกล่เกลี่ย โดยทางฝ่ายซาอุดีอาระเบียได้ผลักดันให้มีการเจรจาระหว่างตัวแทนรัฐบาลอิรักและคูเวต ที่นครเจดดาห์ ประเทศซาอุดีอาระเบียเมื่อ 31 กรกฎาคม 1990 ซึ่งผู้เข้าร่วมการเจรจาครั้งนี้ประกอบด้วย นายอิซัต อิบราฮิม (Izzat Ibrahim) รองประธานสภาบัญชาการปฏิวัติของอิรัก และซิด ซาลัด อัล อับดุลลาห์ อัล ซาบาห์ นายกรัฐมนตรีประเทศคูเวต แต่การเจรจาไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากฝ่ายอิรักได้ยื่นข้อเสนอ 3 ประการ ซึ่งรัฐบาลคูเวตรับไม่ได้ ข้อเสนอ 3 ประการ คือ²⁴

1.2.1 ให้ยกเลิกหนี้สินที่คูเวตและประเทศเพื่อนบ้านอาหรับให้อิรักกู้ยืม ในช่วงที่อิรักทำสงครามกับอิหร่าน จำนวน 30,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และ 80,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตามลำดับ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า การที่อิรักรบกับอิหร่านนั้นกระทำในนามของอาหรับ เป็นการช่วยป้องกันประเทศอาหรับทั้งหลายจากการปฏิวัติแพร่ขยายอำนาจของอิมาม โคไมเนแห่งอิหร่าน อีกทั้งการทำสงครามดังกล่าว ทำให้อิรักมีเศรษฐกิจที่ทรุดหนัก จึงเป็นการไม่สมควรที่ประเทศเหล่านี้จะมาทวงหนี้สินจากอิรัก หากแต่สมควรที่ชาติอาหรับจะร่วมกันจ่ายภาระหนี้สินเหล่านี้แทน

²⁴ สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. "วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย และผลกระทบต่อโลก." เอกสารในการสัมมนาเรื่องวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย: มูลเหตุและผลกระทบ. (อัดสำเนา)

1.2.2 ให้คูเวตจ่ายเงินค่าชดเชยที่ลักลอบเข้าไปขุดน้ำมันในดินแดนอิรักอีกจำนวน 2,400 ล้านเหรียญสหรัฐ

1.2.3 ให้คูเวตกับสหรัฐอเมริกาบริติชร่วมกันจ่ายเงินจำนวนทั้งสิ้น 14,000 ล้านเหรียญสหรัฐ เป็นค่าชดเชยที่อิรักสูญเสียรายได้อันเกิดจากการผลิตน้ำมันเกินโควตาของประเทศทั้งสอง

กล่าวได้ว่าข้อเสนอกิ่ง 3 ประการที่ฝ่ายอิรักยื่นแก่รัฐบาลคูเวตในการเจรจาเมื่อ 31 กรกฎาคม 1990 เป็นส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่การบุกเข้ายึดครองคูเวตในวันที่ 2 สิงหาคม 1990

2. มูลเหตุระยะยาว

สาเหตุหรือปัจจัยที่มีมาก่อนหน้านี้ อาจถือเป็นสาเหตุระยะยาวของวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย ประกอบด้วย

2.1 สาเหตุทางด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งได้แก่ข้ออ้างกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนคูเวต แม้ว่าคูเวตจะเป็นรัฐเอกราชและได้รับการรับรองโดยนานาชาติและสหประชาชาติ แต่มีเบื้องหลังความเป็นมาที่กลายมาเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของวิกฤตการณ์ในครั้งนี้ นั่นคือการที่อิรักอ้างเสมอมาว่าคูเวตเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของตน และได้ทำการเคลื่อนไหวกุศุมจะนำคูเวตกลับคืนอยู่บ่อยครั้ง ความเข้าใจในเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของอิรักและคูเวต กล่าวคือประเทศคูเวตเคยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอิรักในสมัยอาณาจักรอูษมานียะห์หรือออตโตมาน²⁵ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 โดยเป็นดินแดนในอารักขาขึ้นตรงต่อจังหวัดบัสรา (ใหญ่เป็น

²⁵ อาณาจักรออตโตมาน ซึ่งเป็นชาวมุสลิมประสพชัยชนะเหนืออาณาจักรไบแซนทีนของชาวคริสเตียนในศตวรรษที่ 14 ออตโตมานมีศูนย์กลางอยู่ ณ กรุงคอนสแตนติโนเปิล ประเทศเตอร์กี ได้ขยายอำนาจไปเกือบทั่วตะวันออกกลางและอาฟริกาเหนือ

ที่สองรองจากกรุงแบกแดด) ของอิรัก²⁶ ปกครองโดยชนเผ่าตระกูลอัล-ซาบาห์ (al-Sabah) ภายใต้ระเบียบการปกครองที่ออกโตมานกำหนด ในศตวรรษที่ 18 อาณาจักรออกโตมานเริ่มเสื่อมอำนาจลง ขณะที่อังกฤษเริ่มก้าวขึ้นมาเป็นเจ้าอาณานิคม ในปลายศตวรรษที่ 19 เยอรมันก็ได้ทำความตกลงกับออกโตมานในโครงการสร้างทางรถไฟสายเบอร์ลิน-แบกแดด โดยมีกำหนดเส้นทางมาสิ้นสุดที่คูเวต อังกฤษซึ่งเข้ามาใช้ประโยชน์ทางการทหารและการพาณิชย์ในบริเวณอ่าวเปอร์เซียรู้สึกถูกรบกวนกระทบกระเทือน ประจวบเหมาะกับการที่ราชวงศ์อัล-ซาบาห์กำลังต้องการแสวงหามิตรที่มีอำนาจมาลดอิทธิพลของออกโตมาน ดังนั้นในปี 1899 อังกฤษจึงทำสนธิสัญญารับคูเวตไว้เป็นรัฐในอารักขา แต่สนธิสัญญาดังกล่าวเป็นสนธิสัญญาลับ เนื่องจากนโยบายหลักของอังกฤษได้ประกาศรับรองบูรณภาพแห่งดินแดนของอาณาจักรออกโตมาน ด้วยวัตถุประสงค์ในการรักษาดุลแห่งอำนาจของยุโรป ฝ่ายออกโตมานสืบทราบความลับดังกล่าว แต่ไม่แสดงปฏิกิริยาใด ๆ²⁷ และขณะเดียวกันก็ไม่เคยสละอิทธิปไตยเหนือคูเวตและยังคงปฏิบัติต่อราชาแห่งคูเวตในฐานะที่เป็นข้าหลวงแห่งอาณาจักร ในที่สุดมีการเจรจกันระหว่างอังกฤษ ออกโตมาน และเยอรมันที่ตกลงกันรักษาสถานภาพเดิมของคูเวต ผลจากการนี้นักวิชาการส่วนใหญ่มีความเห็นว่า หมายถึงออกโตมาน ยังคงมีอิทธิปไตยเหนือคูเวตทางนิติบัญญัติ (de jure) แต่ในทางพฤตินัย (de facto) คูเวตเป็นอิสระ²⁸

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ออกโตมานซึ่งอยู่ในฝ่ายผู้แพ้สงครามได้สลายลงโดยสิ้นเชิง แต่แทนที่รัฐอาหรับในดินแดนตะวันออกกลางจะได้รับเอกราชกลับถูกแบ่งแยกและตกเป็น

²⁶ จรัญ มะลูลีม, "มูลเหตุของสงครามอ่าวเปอร์เซีย," ในบทนำแห่งตะวันออกกลาง หน้า 324.

²⁷ Nadav Safran, Saudi Arabia : The Ceaseless Quest for Security (Ithaca and London : Cornell University Press, 1988), p. 29.

²⁸ Ibid.

ดินแดนในอารักขาของอังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี ซึ่งเป็นฝ่ายผู้ชนะสงคราม ชาวอาหรับโดยเฉพาะคนอิรักพากันก่อการขบถทำให้อังกฤษไม่ไว้วางใจอิรักมาแต่ต้น ในปี 1920 อังกฤษได้กำหนดประเทศอิรักขึ้น แต่ยังมีได้มีการให้เอกราช โดยรวมเอาเขตการปกครองใหญ่ 3 เขตมารวมกัน ทางตอนเหนือคือ เขตโมซูล (Mosul) ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวเคิร์ด มีวัฒนธรรมของตนเอง แม้เป็นมุสลิมแต่ไม่ใช่ชาวอาหรับ ทางตอนกลางคือเขตแบกแดด (Bagdad) เป็นชาวอาหรับนิกายสุนนี และทางตอนใต้ คือ เขตบัสรา (Basra) เป็นชาวอาหรับนิกายชีอะฮ์ ทั้งนี้เพราะไม่ยอมให้อิรักรวมกันติด ในปี 1922 มีการประชุมอัคร์ (The Uqair Conference) เพื่อกำหนดเส้นเขตแดนของอิรัก ซาอุดีอาระเบีย และคูเวต แต่ไม่สามารถตกลงกันได้ เซอร์ เพอร์ซี คอกซ์ (Sir Percy Cox) ข้าหลวงใหญ่อังกฤษ ซึ่งเป็นประธานในที่ประชุม จึงตัดสินใจให้มีเขตแดนดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เขตแดนที่แนกตัดระหว่างซาอุดีอาระเบียกับอิรักบางตอนยังไม่อาจจะตกลงกันได้ต้องทำเป็นเขตเป็นกลาง รวมทั้งระหว่างอิรักและคูเวตก็เช่นกัน (ซึ่งอิรักเองก็ไม่เคยยอมรับว่าเส้นเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสองที่ชัดเจนนั้นอยู่ตรงไหน)

จากการใช้อำนาจของอังกฤษดังกล่าว อิรักเป็นประเทศที่ได้รับความลำบากมากที่สุด เพราะจากการแบ่งเขตแดนทำให้อิรักไม่มีทางออกสู่ทะเล อิรักจึงรู้สึกตลอดมาว่าไม่ได้รับความยุติธรรม จากเอกสารของกระทรวงกลาโหมอังกฤษ รายงานว่า อังกฤษจงใจที่จะจำกัดทางออกทะเลของอิรัก เพราะไม่ต้องการให้อิรักมีอำนาจทางทะเล อันจะทำให้มีอำนาจเหนืออ่าวเปอร์เซีย โดยที่ขณะนั้นอิรักเป็นประเทศที่มีความเจริญที่สุดในตะวันออกกลางและร่ำรวยที่สุดมาก่อนหน้านั้น²⁹ จากการค้นพบน้ำมันในอิรัก อังกฤษเริ่มสัมปทานในปี 1925 และแม้ได้ให้

²⁹ Glenn Frankel, "Roots of Iraq's Claims Go Back to Goals of British Colonialism," The Seattle Times (31 August 1990): A3.

เอกราชแก่อิรักในปี 1932 ก็ยังคงควบคุมอิรักไว้เป็นอาณานิคมอย่างไม่เป็นทางการต่อมาเป็นเวลา นาน ในทศวรรษที่ 1930 กษัตริย์ไฟซาลแห่งอิรักทรงเสนอที่จะดึงคูเวตซึ่งยังไม่ได้รับเอกราช ให้เข้ามาพร้อมกับราชอาณาจักรในรูปสหภาพ ราชวงศ์ซายาห์และฝ่ายอังกฤษคัดค้าน ต่อมาในปี 1958 มีการปฏิวัติในอิรักและเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐ

ในปี 1961 หลังจากที่อังกฤษได้ทำสนธิสัญญามิตรภาพให้การคุ้มครองคูเวตแล้วก็ได้ มอบเอกราชให้ ทันทิที่คูเวตได้รับเอกราชจากอังกฤษ พลเอกอับดุล การิม กาเซ็ม ผู้นำอิรักก็ ส่งกองทัพบกมายังชายแดนคูเวต โดยอ้างว่าคูเวตเป็นดินแดนของอิรัก อังกฤษได้ส่งทหารมาช่วย ในปี 1963 พลเอกกาเซ็ม ก็ถูกปฏิวัติล้มล้างโดยพรรคบารของอิรัก พรรคบารซึ่งมีอำนาจอันสิ้น ในช่วงแรกได้แสดงท่าทีประนีประนอมกับคูเวต ยอมรับว่ามีอาณาเขตระหว่างกัน แต่ไม่มีการ กำหนดเส้นเขตแดนที่แน่นอน และรับการช่วยเหลือในรูปเงินกู้จากคูเวต 85 ล้านดอลลาร์สหรัฐ^{๓๐} และเมื่อ 4 ตุลาคม 1963 นายกรัฐมนตรีแห่งอิรักและนายกรัฐมนตรีแห่งคูเวตได้ลงนามกันใน สนธิสัญญา ซึ่งประกาศว่าสาธารณรัฐอิรักรับรองเอกราชและอธิปไตยอันสมบูรณ์ของรัฐคูเวต อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องเขตแดนยังมีได้ตกลงกัน ในปี 1973 สมัยจอมพล อาเรฟ ผู้นำอิรักได้ ส่งกองทหารมาที่ชายแดนคูเวต และยึดพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของคูเวต สันนิบาตอาหรับ ได้เข้ามาไกล่เกลี่ย ต่อมาในสมัยซัดดัม ฮุสเซน ผู้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในปี 1979 ได้เจรจาขอเช่าเกาะของคูเวต คือ เกาะวารบา (Warbah) และบูบิยัน (Bubiyan) ซึ่งปิด เส้นทางเข้าเมืองท่าเมืองเดียวของอิรัก ชื่อ อุม คาสร์ (Umm Qasr) ที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเล ของอิรักที่ยาวทั้งหมดเพียง 18 ไมล์ และเพื่อใช้เป็นฐานทัพเรือ^{๓๑} แต่คูเวตไม่ยินยอม

สำหรับคูเวตนั้น มีสถานะทางยุทธศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในฐานะลำบากมาโดยตลอด ต้อง เผชิญกับแรงกดดันทั้งจากอิรัก อิหร่าน และซาอุดีอาระเบีย อาทิในปี 1920 ซาอุดีอาระเบีย

^{๓๐} Ibid.

^{๓๑} "การรุกรานของอิรักต่อคูเวต," มติชน (8 สิงหาคม 2533) : 3.

เองก็คิดจะ โอบล้อมคูเวตแต่อังกฤษเข้าขัดขวาง³² และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอิรักที่ไม่เคยยอมรับเขตแดนของคูเวตว่าเป็นดินแดนที่ถูกต้องตามกฎหมาย และยังใช้ความกดดันเพื่อหาทางเข้าไปยังเกาะใหญ่ทั้งสองของคูเวตดังกล่าว³³ ความจริงแล้วการกระทำของประธานาธิบดี ซัดดัม ฮุสเซน เป็นการสืบทอดนโยบายของผู้นำคนก่อน ๆ เพราะคูเวตเป็นดินแดนที่ผู้นำอิรักทุกคนนับตั้งแต่กษัตริย์ไฟซาล พลเอกอับดุล การิม กาเซ็ม จอมพลอาเรฟ จนถึงซัดดัม ฮุสเซน ล้วนแต่เรียกร้องที่จะรวมคูเวตเข้ากับอิรักทั้งสิ้นเริ่มจากปี 1961 ปี 1963 และปี 1973 โดยอ้างว่าคูเวตเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอิรักเมื่อครั้งอยู่ในอาณาจักรออตโตมานของเตอร์กี³⁴ ซึ่งเมื่อพิจารณาว่าอิรักเป็นผู้รุกรานคูเวตแล้ว อย่างหนึ่งที่ต้องยอมรับเช่นกันก็คือการแบ่งสรรดินแดนโดยมหาอำนาจนั้นเป็นไปอย่างไม่เหมาะสม³⁵ กล่าวได้ว่า ดินแดนของประเทศในตะวันออกกลาง ทุกวันนี้ส่วนใหญ่เกิดจากผลลัพธ์ของ "การขีดเส้นบนพื้นทราย" ของอังกฤษและฝรั่งเศส หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยความมุ่งหมายในการรักษาผลประโยชน์ในทางยุทธศาสตร์และทางเศรษฐกิจของตน³⁶ นักวิชาการจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่า การแบ่งสรรดินแดนโดยมหาอำนาจนั้นเหมือนกับการแบ่งไข่เจียวในจาน เช่น การประชุมที่ลอนดอนในปี 1940 ปี

³² จรัญ มะลูลีม, "ตะวันออกกลาง," เอเชียรายปี (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 304.

³³ "การรุกรานของอิรักต่อคูเวต," มติชน : 3.

³⁴ ทวีป วรดิolk, "พระเอกกับผู้ร้ายภายหลังยุคสงครามเย็น," มติชน (30 สิงหาคม 2533) : 9.

³⁵ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน George Joffe, "Kuwait," The Cambridge Encyclopedia of the Middle East and North Africa, eds. by Trevor Mostyn and Albert Hourani (London : Cambridge University Press, 1988), p. 364.

³⁶ ชุมพล เลิศรัฐการ, สงครามอ่าวเปอร์เซีย, หน้า 6.

1941 และปี 1945 เพื่อจัดแบ่งดินแดนถูกเรียกว่าเป็นการแบ่งแบบไซ้เจียว^{๓๗} เพราะเป็นการแบ่งตามภูมิศาสตร์และผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงความหนาแน่นของประชากร และความผูกพันทางวัฒนธรรมและประเพณีอันเก่าแก่ ประเทศเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้อาณานิคม เช่น คูเวต มีประชากรน้อยแต่กลับตั้งอยู่บนดินแดนที่มีน้ำมันมหาศาล คูเวตจึงมักเผชิญกับคำถามอยู่เสมอว่า "แท้จริงแล้วชาวอาหรับโดยทั่วไปได้รับประโยชน์จากบ่อน้ำมันแค่นั้น ในเมื่อผลประโยชน์จากบ่อน้ำมันของคูเวตนั้นตกเป็นของคนกลุ่มเล็ก ๆ หรือเผ่าบางเผ่าเท่านั้นที่กลายเป็นคนมั่งคั่ง มีวิถีชีวิตที่ฟุ่มเฟือย ในขณะที่ชาวอาหรับส่วนที่เหลือต้องยากจนอยู่เป็นจำนวนมาก"^{๓๘} ปัญหาที่ติดตามมาก็คือ ความขัดแย้งเรื่องดินแดนระหว่างประเทศของรัฐอาหรับต่าง ๆ ตลอดจนมา รวมทั้งปัญหาชนกลุ่มน้อย (ชาวเคิร์ด) ที่ไม่มีพื้นที่ที่จะสร้างประเทศ เช่น สงครามอาหรับ-อิสราเอล สงคราม 8 ปีระหว่างอิรัก-อิหร่าน (1980-1988) ล้วนมีสาเหตุสำคัญเกี่ยวข้องกับปัญหาเส้นเขตแดนทั้งสิ้น และแม้กระทั่งระหว่างอิรัก-คูเวต ก็ขัดแย้งกันบ่อยครั้งด้วยปัญหาเดียวกัน ซึ่งในที่สุดก็นำไปสู่การบุกยึดครองคูเวตโดยอิรักเมื่อ 2 สิงหาคม 1990 ด้วยความรู้สึกที่ว่า "คูเวตเป็นดินแดนของตนและพวกอังกฤษได้มาแบ่งแยกเอาไป"^{๓๙}

^{๓๗}บันทึกการอภิปรายศึกษากรณีปัญหาอิรักบุกคูเวต โดยไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร, จรัญ มะลูลีม, วิทยา วิเศษรัตน์, ปกรณ์ ปริยาภรณ์, และบรรจง บินกาซัน เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2533 ณ ห้องประชุมศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทยและหนังสือพิมพ์ทางนำ

^{๓๘}วราวิทย์ เจริญเลิศ, "แง่มุมหนึ่งของวิกฤตการณ์ตะวันออกกลาง กรณีอิรัก-คูเวต," มติชน (13 กันยายน 2533) : 9.

^{๓๙}Sir Anthony Parsons อดีตเอกอัครราชทูตอังกฤษประจำสหประชาชาติ ซึ่งเคยใช้ชีวิตเป็นนักการทูตในตะวันออกกลางนานถึง 30 ปี ได้กล่าวไว้ใน Frankel, "Roots of Iraq's Claims Go Back to Goals of British Colonialism," The Seattle Times : A3.

ถ้าพิจารณาตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ การอ้างสิทธิของอิรักอาจแสดงว่าถูกต้องได้ยาก เพราะในระบบการกำหนดเขตแดนโดยเจ้าอาณานิคม ถือว่าเจ้าอาณานิคมมีอำนาจสร้างความชอบธรรม ผู้ใดละเมิดจะถือว่าเป็นฝ่ายผิด แต่เมื่อศึกษาด้วยเหตุผลของความ เป็นมาทางประวัติศาสตร์ จะเห็นว่า อิรักไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงฝั่ง ทะเลของคูเวตที่ยาวประมาณ 200 ไมล์ อิรักมีทางออกที่กว้างเพียง 18 ไมล์ (ประมาณ 40 กิโลเมตร) ที่หัวอ่าวเท่านั้น และจากภูมิประเทศที่ถูกห้อมล้อมด้วยประเทศต่าง ๆ โดย ทางตะวันออกติดกับอิหร่าน ทางเหนือและทางตะวันตกต้องผ่านประเทศตุรกี ซีเรีย และ ซาอุดีอาระเบีย เพื่อผ่านไปยังทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทางใต้ซึ่งเชื่อมโยงกับอ่าวเปอร์เซียก็ ถูกปิดกั้นด้วยประเทศคูเวต ดังนั้นด้วยเหตุผลทางภูมิรัฐศาสตร์ จึงเป็นแรงผลักดันให้อิรักมี นโยบายแผ่ไปทางใต้ (Southward Drive) เพื่อแสวงหาอาณาเขตทางออกสู่ทะเล (คืออ่าว เปอร์เซีย) ที่มีแคบ⁴⁰

2.2 สาเหตุทางด้านอุดมการณ์บาร (Baathism) สิ่งที่ประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน มักจะอ้างเสมอเพื่อคลี่คลายวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย ก็คือ ความพยายามเชื่อมโยง ปัญหาปาเลสไตน์ และเรื่องการถอนทหารอิสราเอลออกจากเขตยึดครองของอาหรับ เข้ากับ ปัญหาที่อิรักบุกยึดคูเวต โดยต้องการให้มีการแก้ไขปัญหามาพร้อมกันทีเดียว การเรียกร้องเช่น นั้น แม้จะถูกกล่าวหาว่าเป็นข้ออ้างเพื่อยึดครองคูเวตต่อไป แต่มีประเด็นที่น่าสนใจคือความ เชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวของประธานาธิบดีซัดดัม กับอุดมการณ์ของพรรคบารที่มีอิทธิพลต่อแนว ความคิดของประธานาธิบดีซัดดัมมา โดยตลอด

พรรคบาร ซึ่งเป็นบ่อเกิดของอุดมการณ์บาร (Baathism) อันเป็น อุดมการณ์ที่แพร่หลายในอิรักและซีเรีย ถือกำเนิดขึ้นในปี 1947 โดยนายมิเชล อับดุลลาฮ์ ชาว

⁴⁰ สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, "วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียและผลกระทบต่อโลก," เอกสารในการสัมมนาเรื่องวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย : มูลเหตุและผลกระทบ, หน้า 3.

ฝรั่งเศส ซึ่งเป็นคริสเตียนอาหรับ แต่ต่อมาหันมานับถือศาสนาอิสลาม อุดมการณ์ของบาร คือ การเน้นเอกภาพของอาหรับ (Pan-Arabism) โดยดินแดนอาหรับนั้นจะครอบคลุมอ่าวเปอร์เซีย ทั้งหมดรวมทั้งอิหร่านด้วย (หรือมีอาณาเขตจากอิรักถึงโมร็อกโก โดยเชื่อว่าครึ่งหนึ่งของชายฝั่งตอนเหนือคือสิ่งที่เรียกว่า อ่าวเปอร์เซีย ส่วนด้านตะวันตกของอิรักและอิหร่านซึ่งเป็นแหล่งน้ำมันนั้นเป็นดินแดนอาหรับทั้งหมด) คำขวัญของพรรคบาร คือ "เอกภาพ เสรีภาพ และสังคมนิยมอาหรับ" พรรคบารได้เคยพยายามจะรวมอิรัก อียิปต์ และซีเรีย เป็นประเทศเดียวในปี 1963 ปี 1972 และปี 1973 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ อุดมการณ์บารเชื่อว่า อิสลามคืออาหรับ ทั้งหมด ดังนั้นอิสลามก็คือ ขบวนการของลัทธิชาตินิยมอาหรับที่กลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาใหม่ อย่างไรก็ตามแม้อุดมการณ์บารจะอ้างอิสลามแต่ก็ค้านกับแนวทางของอิสลามที่ไม่สนับสนุนระบบชาตินิยม เพราะถือว่ามุสลิมเป็นพี่น้องกันโดยไม่มีขอบเขตของดินแดนและขบวนการของอิสลามหาใช้ขบวนการของอาหรับแต่อย่างใดด้วยเหตุนี้เมื่อเกิดวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียนักการศาสนาบางส่วนจึงขึ้นมาต่อต้านประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ด้วย⁴¹

ดังนั้น ถ้าจะให้คำจำกัดความคำว่า "อาหรับ" ไม่อาจทำได้ง่ายนัก ในความหมายพื้นฐานที่สุด หมายถึง การมีวัฒนธรรมพื้นฐานอย่างอาหรับ และการใช้ตัวร่วมที่สำคัญคือ ภาษาอาหรับ ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นภาษาของสหประชาชาติ (เพิ่มจากภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย สเปน และจีน) ชาวอาหรับได้ก่อสร้างอาณาจักรในซีเรียและในอิรักก่อนการเกิดศาสนาอิสลาม ดังนั้นอาหรับจะต้องมีความหมายแตกต่างไปจากการเป็นเพียงมุสลิม แม้ชาวอาหรับส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลาม แต่ชาวคริสต์ในตะวันออกกลางก็ถือว่าตนเป็นอาหรับ เช่นชาวคริสต์ในเลบานอน ชาวคริสเตียนนิกายคอปติกในอียิปต์ และชาวคริสต์ในอิรักที่เรียกว่า Chaldeans ซึ่งอพยพเข้าไปอยู่ในเมืองดีทรอยต์สหรัฐอเมริกา ความเป็นมุสลิมกับความ เป็นอาหรับมีความหมายทั้งในทางผสมกลมกลืนและความขัดแย้งกัน ลัทธิชาตินิยมอาหรับมีชื่อเฉพาะที่แปลว่า เอกภาพของอาหรับ (Pan-Arabism) เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 ด้วยความ

⁴¹ จรัญ มะลูลีม, "ตะวันออกกลาง," เอเชียรายปี, หน้า 305.

ปรารถนาจะปลดปล่อยประชาชนอาหรับให้พ้นจากการครอบงำของอาญาจักรออตโตมานของชาวเตอร์ก ผู้เป็นมุสลิมสุนี่ แต่ไม่ใช่ชาวอาหรับ แนวทางนี้เป็นความปรารถนาและความใฝ่ฝันที่จะรวมรัฐอาหรับทั้งหลายเป็นชาติอาหรับเดียวกัน เป็นความใฝ่ฝันถึงการกลับไปสู่หรือการสร้างขึ้นมาใหม่ของอาญาจักรอาหรับที่เคยเป็นมหาอำนาจของโลกสมัยก่อน ตลอดจนเป็นความรู้สึกตระหนักรู้ถึงความพ่ายแพ้ของอาหรับต่อตะวันตก ต่อออตโตมาน และต่ออิสราเอล รวมทั้งหมายถึงการกู้ศักดิ์ศรีและเกียรติยศของชาวอาหรับทั้งมวลกลับมา Pan-Arabism จึงเป็นความใฝ่ฝันและความหวังอันสูงสุด

ความคู่กันไปก็คือ เอกภาพของอิสลาม (Pan-Islamism) ที่ยึดแนวทางศาสนา ปรารถนาจะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในโลกมุสลิม ซึ่งมีชีโลกอาหรับเท่านั้น ประเทศมุสลิมจำนวนมากไม่อยู่ในตะวันออกกลาง เช่น ประเทศในทวีปอาฟริกา ในอนุทวีป และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แนวทางนี้ต้องการให้ประเทศปกครองเป็นรัฐอิสลามตามพระคัมภีร์กุรอาน ความขัดแย้งในทางชาตินิยมอาหรับและการเป็นรัฐอิสลามเกิดขึ้นในประเทศอาหรับเกือบทุกประเทศ บางครั้งกลายเป็นความรุนแรงทางการเมืองเป็นความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างการทำให้เกิดรัฐศาสนาอิสลาม หรือการไม่เป็นรัฐศาสนาเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ความใฝ่ฝันเป็นอาหรับ และความเป็นมุสลิมก็มาประสานกันในการร่วมพลังต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตกทั้งในอดีตและปัจจุบัน

เอกภาพอาหรับ (Pan-Arabism) เป็นความใฝ่ฝันที่อาจบรรลุความจริงได้ยาก แต่ผู้นำอาหรับที่ถือแนวทางชาตินิยมอาหรับก็มักแสดงความปรารถนาอันสูงส่ง ทำการสั่งสมอำนาจเพื่อให้เป็นที่เคารพยำเกรง มักประกาศเรียกร้องปลุกใจชาวอาหรับทั้งภายในประเทศของตนเองและภายในประเทศอาหรับอื่นให้หันมายกย่องเลื่อมใสในตัวตนเป็นผู้นำของโลกอาหรับที่แท้จริง เพื่อการนี้สิ่งที่จำเป็นมากประการหนึ่งก็คือ การมีพลังอำนาจเหนือกว่าประเทศอาหรับข้างเคียง ความสามารถและการแสดงเจตน์จำนงในการต่อต้านอิสราเอล หรือตะวันตกด้วยการสร้างแสนยานุภาพทางการทหาร การใช้กำลังความสามารถนี้จะทำให้เกิดความศรัทธาและการสนับสนุน ดังปรากฏในอียิปต์สมัยนัสเซอร์ได้ต่อต้านอิสราเอล รวมทั้งใช้กำลังเข้าแทรกแซง

ในเยเมนเมื่อปี 1962 หรือซีเรียภายใต้การนำของอัสซาดได้ส่งกำลังเข้าแทรกแซงในเลบานอน ตั้งแต่ปี 1976 และคงกำลังไว้จนบัดนี้ และกรณีล่าสุดอิรักโดยการนำของประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซนได้ใช้กำลังบุกยึดคูเวต พร้อมไปกับการต่อต้านอิสราเอล เป็นต้น⁴²

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์บารเน็นเรื่องเอกภาพและชาตินิยมอาหรับ (Pan-Arabism) โดยยึดอิสลามเป็นขบวนการหลอเลี้ยงและแรงกระตุ้น ในแนวความคิดดังกล่าว อุดมการณ์บารเน็นจึงต่อต้านตะวันตก และตัวแทนของจักรวรรดินิยมตะวันตกในภูมิภาคตะวันออกกลาง ก็คือ อุดมการณ์ไซออนนิสต์ (Zionism) ของอิสราเอลซึ่งขัดกับชาตินิยมอาหรับและอิสลาม ดังนั้น การเน้นประเด็นปัญหาปาเลสไตน์ เข้ากับปัญหาอิรักบุกยึดคูเวตของประธานาธิบดีซัดดัมก็เพื่อตอกย้ำการขยายตัวของชาตินิยมอาหรับและต่อต้านยิวที่เข้ามารุกรานดินแดนอาหรับ⁴³ ซึ่งถ้าจะพิจารณาถึงแรงบันดาลใจทางอุดมการณ์ชาตินิยมของประธานาธิบดีซัดดัมแล้ว เซอริฮัน ฮันเตอร์ รองผู้อำนวยการศึกษาตะวันออกกลางศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์และนานาชาติกรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา อธิบายว่า ซัดดัมเป็นนักชาตินิยมอาหรับที่มองประเทศอาหรับบริเวณอ่าวเปอร์เซียว่าแสดงการกระทำที่ไม่ส่งเสริมผลประโยชน์ทางชาตินิยมอาหรับ จึงมีความรู้สึกตามที่ซัดดัมอ้างว่า ถ้าเขาสามารถควบคุมพื้นที่และทรัพยากรของประเทศเหล่านี้แล้ว เขาจะสามารถทำหน้าที่เพื่อวัตถุประสงค์ทางชาตินิยมได้ดีกว่า ในอดีตระหว่างทศวรรษที่ 1950 และ 1960 นัสเซอร์แห่งอียิปต์ ก็แสดงความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกันนี้⁴⁴ ส่วนนักวิชาการอีกท่าน คือ วิลเลียม ควอนด์ให้ข้อสังเกตว่าประธานาธิบดีซัดดัมเป็นผู้นำที่มีความทะเยอทะยานสูงมาก ใช้

⁴² ชุมพล เลิศรัฐการ, สงครามอ่าวเปอร์เซีย, หน้า 21.

⁴³ สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, "วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียและผลกระทบต่อโลก," เอกสารในการสัมมนาเรื่องวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย: มूलเหตุและผลกระทบ, หน้า 3.

⁴⁴ Carter Center, A Carter Center Briefings : Crisis in the Gulf. (Text), Discovery Channel # 1, Air Date (16 September 1990),

วิธีการที่ไม่เหมือนกับผู้นำอาหรับอื่น คือ ใช้กลวิธีนำเอาความทุกข์ร้อนของชาวอาหรับ โดยเฉพาะชาวปาเลสไตน์มาเป็นสาเหตุแห่งการกระทำ⁴⁵

แต่ไม่ว่าจะพิจารณาเช่นใด ปัญหาอยู่ที่ว่าประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน กระทำด้วยความจริงใจหรือไม่ กล่าวคือต้องการจะช่วยเหลือพี่น้องอาหรับและตั้งใจจริงว่าจะทำหน้าที่แทนผู้นำอาหรับ (เช่น ราชอาณาจักรคูเวต) ได้ดีกว่า หรือเพียงแต่ใช้ความรู้สึกของอาหรับ และสภาพของเหตุการณ์ให้เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกความทะเยอทะยานส่วนตัว และการขาดความรอบคอบ โดยใช้วิธีรุนแรง อย่างไรก็ตามลัทธิชาตินิยมอาหรับ มักจะมีส่วนอยู่ในความขัดแย้งในตะวันออกกลางเสมอ และมีส่วนอยู่ในความขัดแย้งอิรัก-คูเวต จนเป็นสาเหตุประการหนึ่งนำไปสู่การใช้กำลัง

ปฏิกริยาจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

เมื่อข่าวการบุกเข้าคูเวตของอิรักแพร่กระจายไปทั่วโลก ได้มีปฏิกริยาจากทั่วโลกต่อต้านการรุกรานดังกล่าว และเรียกร้องให้อิรักถอนกำลังออกจากคูเวตทันที

ประเทศที่มีบทบาทอย่างยิ่งคือ สหรัฐอเมริกาซึ่งได้ออกแถลงการณ์โดยทันทีประณามอิรักที่ปฏิบัติการรุกรานคูเวตและเรียกร้องให้อิรักถอนทหารออกจากคูเวต พร้อมกับประกาศให้ความร่วมมือกับคูเวตเสนอเปิดประชุมคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติวาระฉุกเฉินเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ประธานาธิบดีจอร์จ บุช ยังได้ลงนามในคำสั่งอายัดทรัพย์สินของอิรักในสหรัฐฯและสาขาในต่างประเทศ รวมทั้งห้ามพลเมืองสหรัฐฯทำการค้าทุกประเภทกับอิรัก และมีคำสั่งอายัดทรัพย์สินคูเวตในสหรัฐฯเพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลอิรักยึดครองกรรมสิทธิ์และเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ดำเนินมาตรการทำนองเดียวกันนี้ด้วย

⁴⁵ Ibid., p. 5.

ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลอังกฤษได้แถลงว่าปฏิบัติการรุกรานคูเวตของอิรักคือ ภัยร้ายแรงต่อสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคอ่าวเปอร์เซียและประชาคมระหว่างประเทศ รวมทั้งได้อายัดทรัพย์สินของคูเวตเช่นกันเพื่อป้องกันรัฐบาลใหม่ของคูเวตโอนย้ายทรัพย์สิน ที่คาดว่าจะมีจำนวนประมาณ 28,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในรูปของหุ้น พันธบัตร และอสังหาริมทรัพย์⁴⁶

ในฝรั่งเศส ได้ออกแถลงการณ์ประณามการรุกรานของอิรัก และเรียกร้องให้อิรักถอนทหารออกจากคูเวตทันที รวมทั้งได้อายัดทรัพย์สินของคูเวตในฝรั่งเศสด้วย นายปิแอร์ เบอเรอ โกวอย รัฐมนตรีคลังฝรั่งเศสรักษาการนายกรัฐมนตรีฝรั่งเศสประกาศส่งเรือรบสองลำเข้าประจำการพร้อมรับสถานการณ์ในอ่าวเปอร์เซีย พร้อมกล่าวว่า ถ้าหากอิรักยังตั้งแง่จะดำเนินนโยบายก้าวร้าวต่อไปและไม่เคารพต่อคำเรียกร้องขององค์การสหประชาชาติ ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างฝรั่งเศสกับอิรักจะกระทบกระเทือนแน่นอน นอกจากนี้ยังย้ำว่าเป็นสิ่งยอมรับไม่ได้ที่ประเทศใดประเทศหนึ่งในโลกยุคปัจจุบันจะแก้ปัญหากรณีพิพาทด้วยการใช้ความแข็งแกร่งกว่ารังแกคู่ต่อสู้ที่อ่อนแอ

ประเทศประชาคมเศรษฐกิจยุโรป 12 ชาติ มีมติให้ประเทศสมาชิกคว่ำบาตรการนำเข้าน้ำมันจากอิรักและคูเวตซึ่งยังคงอยู่ภายใต้การยึดครองของอิรัก

ส่วนจีน นายเจียน ฉีเจิน รัฐมนตรีต่างประเทศจีน กล่าวว่าจีนรู้สึกวิตกกังวลอย่างยิ่งที่อิรักรุกรานคูเวต จีนให้ความสนับสนุนมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ประณามการรุกรานคูเวตของอิรัก และสนับสนุนแถลงการณ์ของสันนิบาตอาหรับและหกชาติสมาชิกความร่วมมือแห่งภูมิภาคอ่าวเปอร์เซียหรือ GCC สำหรับทางกระทรวงการต่างประเทศจีนก็ออกแถลงการณ์ประณามอิรักและประกาศระงับการขายอาวุธให้กับอิรักด้วย

⁴⁶ "สถานการณ์ในตะวันออกกลาง," สยามจดหมายเหตุ 15 (17-23 สิงหาคม 2533) : 949.

ในญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นได้เรียกตัวนายราชิด อัล-รีฟายี เอกอัครราชทูตอิรักประจำกรุงโตเกียว เข้าพบเพื่อยื่นประท้วงกรณีอิรักรุกรานคูเวต พร้อมเรียกร้องให้อิรักถอนทหารทั้งหมดออกจากคูเวตทันที และต่อมารัฐบาลญี่ปุ่นได้สั่งการให้ธนาคารและสถาบันการเงินอื่น ๆ ช่วยกันคุ้มครองทรัพย์สินของคูเวตที่อยู่ในความดูแลของญี่ปุ่น ไม่ให้ตกไปอยู่ในมือของอิรักและพิจารณาจะคว่ำบาตรการนำเข้าน้ำมันจากอิรัก

สำหรับสหภาพโซเวียต นายยูริ เกรมิตสกี โฆษกกระทรวงต่างประเทศโซเวียตก็ได้เรียกร้องให้อิรักถอนทหารออกจากคูเวตทันทีโดยไม่มีเงื่อนไข โดยระบุว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสองประเทศขัดต่อผลประโยชน์ของรัฐบาลอาหรับทั้งหมด ต่อมานายเอ็ดวาร์ด เชวาร์ตนัดเซ รัฐมนตรีต่างประเทศโซเวียตได้ออกแถลงการณ์ร่วมกับนายเจมส์ เบเกอร์ รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ เรียกร้องให้ประชาคมระหว่างประเทศระงับการส่งมอบอาวุธทุกประเภทให้แก่อิรักเพื่อตอบโต้ที่อิรักรุกรานคูเวต และให้อิรักถอนทหารออกจากดินแดนคูเวตทันที

กล่าวได้ว่า สองอภิมหาอำนาจของโลกซึ่งไม่เคยออกแถลงการณ์ร่วมในลักษณะนี้มาก่อน ได้เปิดแถลงข่าวต่อที่ประชุมสื่อมวลชนที่ท่าอากาศยานกรุงมอสโคว์ภายหลังจากที่นายเจมส์ เบเกอร์ เดินทางจากมองโกเลียไปถึงมอสโคว์และได้หารือเป็นการเร่งด่วนกับนายเชวาร์ตนัดเซเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ที่อิรักรุกรานคูเวต แถลงการณ์ร่วมดังกล่าวคือสิ่งสะท้อนอย่างชัดเจนถึงสัมพันธภาพรูปแบบใหม่ระหว่างสหรัฐฯกับโซเวียตที่ประกาศร่วมกันว่าจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก⁴⁷

ส่วนประเทศในตะวันออกกลางก็มีปฏิกิริยาต่อกรณีอิรักรุกรานคูเวตในเชิงคัดค้านเช่นกันกับประเทศในตะวันตกอื่น ๆ กล่าวคือ

⁴⁷ หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจฉบับพิเศษ, สรุปภาวะเศรษฐกิจกลางปี 2534 บันทึกสงครามตำนานพายุทะเลทราย (กรุงเทพฯ : ฐานเศรษฐกิจ, 2534), หน้า 13-14.

อียิปต์และ 13 ชาติสมาชิกสันนิบาตอาหรับ ซึ่งร่วมประชุมที่กรุงไคโร นครหลวง อียิปต์เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 1990 ได้ลงมติประณามอิรักที่รุกรานคูเวตและเรียกร้องให้อิรักถอน ทหารออกจากคูเวตในทันที

ซีเรีย ชาติอาหรับที่เป็นศัตรูสำคัญของอิรักออกแถลงการณ์เรียกร้องให้อิรักถอน ทหารออกจากคูเวตโดยปราศจากเงื่อนไข และอนุญาตให้ราชวงศ์อัล-ซาบาห์คืนสู่ราชบัลลังก์ใน คูเวตดั้งเดิม รวมทั้งเร่งเร้าให้อิรักและคูเวตแก้ไขข้อขัดแย้งด้วยวิธีการเจรจา มิใช่การใช้กำลังซึ่งขัดต่อหลักการในกฎบัตรสันนิบาตอาหรับและกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์ของทางการซีเรียก็ได้วิจารณ์ว่า เหตุการณ์ที่อิรักรุกรานคูเวตก่อให้เกิดผลดีเฉพาะ อิสราเอลเท่านั้น และคล้ายกับว่าเป็นความพยายามที่จะบ่อนทำลายเอกภาพภายในกลุ่มอาหรับ

ส่วนประเทศสมาชิกองค์การที่ประชุมอิสลามหรือ โอซีโอ 45 ประเทศ ก็มีมติให้ ประณามอิรักที่รุกรานคูเวตและเรียกร้องให้อิรักถอนทหารออกจากคูเวตทันที มติดังกล่าวมีขึ้น ภายหลังจากที่การประชุมระดับรัฐมนตรีต่างประเทศของ โอซีโอที่กรุงไคโรสิ้นสุดลง ที่ประชุมให้ การสนับสนุนแก่ผู้ครองนครคูเวตในฐานะที่เป็นผู้นำรัฐบาลที่ชอบธรรมของคูเวตด้วย แต่อย่างไร ก็ตามมีการเปิดเผยว่า จอร์แดน ซูดาน มอริตانيا เนีย เยเมน และองค์การปลดปล่อยปาเลสไตน์ ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มประเทศสันนิบาตอาหรับปฏิเสธการสนับสนุนดังกล่าวและผู้แทนจากลิเบีย จูบูตี ไม่ออกเสียงลงมติในที่ประชุมด้วย

อิหร่าน ที่กรุงเตหะราน นครหลวงอิหร่าน เจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลอิหร่าน ซึ่งเป็นคู่สงครามเก่าของอิรัก เรียกร้องให้อิรักเร่งถอนทหารออกจากคูเวตโดยเร็ว โดยเตือน ว่าการถือแครงดำเนินนโยบายก้าวร้าวของอิรักจะเป็นช่องทางให้มหาอำนาจตะวันตกกลับเข้ามา ครอบงำอ่าวเปอร์เซียอีกครั้ง

สำหรับอิสราเอลนั้น นายอาวี บัชเนอร์ โฆษกของนายกรัฐมนตรีชาเมียร์แห่ง อิสราเอลแถลงว่า การที่อิรักรุกรานคูเวตเป็นสิ่งที่ยืนยันคำกล่าวเตือนของอิสราเอลที่ว่า คำขู่ ทางทหารของประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ผู้นำอิรักควรจะเป็นเรื่องจริงจึงพร้อมทั้งกล่าวว่า

อิรักมีอาวุธอยู่ในครอบครองอย่างพร้อมมูลจากการที่ทำสงครามกับอิหร่านมานานถึง 8 ปี และอิรักได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ไม่มีความลังเลใจเลยในการจะใช้กำลังอาวุธกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งนโยบายดังกล่าวของประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซนเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงในภูมิภาคตะวันออกกลาง พร้อมทั้งเสริมว่าถ้าจะมีปัจจัยที่เป็นอันตรายต่อเสถียรภาพในตะวันออกกลางแล้ว ปัจจัยนั้นไม่ใช่ความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับชาวปาเลสไตน์อย่างแน่นอน

และทั้งหมดนี้ได้แสดงให้เห็นว่าประชาคมโลกเกือบจะทั้งหมด คัดค้านการกระทำของอิรัก เพราะถือว่าการกระทำดังกล่าว เป็นความผิดอย่างร้ายแรงต่อกฎหมายระหว่างประเทศ และเป็นการละเมิดหลักการของสหประชาชาติที่ไม่ยอมรับให้ชาติหนึ่งใช้กำลังบุกเข้ายึดครองและผนวกดินแดนของอีกชาติหนึ่ง การกระทำของอิรักจึงไม่อาจจะอ้างความชอบธรรมและความเหมาะสมใด ๆ ได้

ผลของวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย

วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียที่สืบเนื่องมาจากการที่อิรักบุกยึดครองคูเวต จนนำไปสู่การใช้กำลังเพื่อยุติการกระทำดังกล่าวของอิรักโดยการนำของกองทัพสหรัฐอเมริกาและกลุ่มพันธมิตร ซึ่งกระทำการดังกล่าวภายใต้กรอบขององค์การสหประชาชาตินั้น ได้สิ้นสุดลงด้วยการที่อิรักเป็นฝ่ายปราชัยอย่างสิ้นเชิง อิรักได้ยอมรับที่จะปฏิบัติตามข้อมติหยุดยิงของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติทุกข้อโดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งทำให้อ่าวเปอร์เซียกลับคืนสู่สภาพปกติอีกครั้งหนึ่ง กล่าวได้ว่าประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ได้ทำให้โลกต้องตกตะลึงในการปฏิบัติการรุกรานคูเวตในครั้งนี้ ทั้งที่สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปไม่เอื้ออำนวยต่อการกระทำดังกล่าว เนื่องจากประการแรก อิรักเพิ่งเสร็จสิ้นสงครามกับอิหร่านมาได้ 2 ปี โดยไม่มีผู้แพ้ชนะอย่างเด็ดขาดจากสงครามครั้งนั้นซึ่งยืดเยื้อยาวนานถึง 8 ปี ทำให้เศรษฐกิจของอิรักเสื่อมโทรมอย่างหนักต้องตกเป็นหนี้สินประเทศต่าง ๆ ในระหว่างการทำสงครามประมาณถึง 70,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เศรษฐกิจภายในประเทศทรุดโทรมเพราะไม่มีการพัฒนาได้อย่างเต็มที่ในระหว่างสงคราม 8 ปี ต้องสูญเสียรายได้บางออกไปโดยสิ้นเชิง เช่น รายได้จากการท่องเที่ยว เป็นต้น ประการที่สอง ในจำนวนน้ำมันมหาศาลที่เป็นสินค้าออกซึ่งทำรายได้หลักเข้าประเทศอิรัก

ประมาณร้อยละ 90 อีรักต้องส่ง โดยท่อที่ผ่านประเทศตุรกีไปลงทะเลที่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และผ่านซาอุดีอาระเบียไปลงทะเลแดง อีกจำนวนหนึ่งต้องส่ง โดยรถขนส่งน้ำมันผ่านจอร์แดน ไปลงที่อ่าวอากาบา การที่ต้องขึ้นกับต่างชาติมากเช่นนี้ นำที่อิรักจะต้องเกรงอยู่บ้าง ว่าต่างชาติอาจนำมาใช้เป็นข้อต่อรองหรือเป็นเครื่องมือบีบบังคับอิรักได้ **ประการที่สาม** คุเวตซึ่งอิรักได้เข้าบุกรุกนั้น แม้จะมีขนาดเล็กมาก และไม่มีความสามารถทางทหารเลย แต่ก็ เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในหมู่ประเทศแถบอ่าวเปอร์เซีย และในระหว่างสงครามอิรัก-อิหร่าน คุเวตได้ให้ความช่วยเหลือทั้งวัตถุ การเงิน ตลอดจนกำลังใจต่ออิรักมากที่สุดในหมู่ประเทศอาหรับ เฉพาะเงินกู้ (Loans) ที่คุเวตให้แก่อิรักก็มีจำนวนไม่ต่ำกว่า 30,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวกันโดยทั่วไปว่า ในเวลาที่อิรักไม่สามารถนำเรือผ่านเข้าออกช่องแคบฮอร์มุซได้นั้น คุเวตได้ใช้เรือของตนนำน้ำมันจากอิรักออกไปขายและนำอาวุธมาส่งอิรัก ในบางครั้งต้องขอร้องให้สหรัฐฯ ช่วยชักธงชาติสหรัฐฯ บนเรือคุเวตเพื่อป้องกันการโจมตีจากอิหร่าน ดังนั้นการบุกรุกคุเวต จึงเป็นสิ่งที่คนทั่วโลกเรียกว่า "เนรคุณ" คุเวตอย่างไร้ศีลธรรม **ประการที่สี่** วิกฤตการณ์ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่เกิดขึ้นในยุคที่เรียกว่าเป็นการยุติสงครามเย็น ไม่มีการแบ่งค่ายตะวันตก-ตะวันออกอย่างชัดเจน อิรักน่าจะคาดการณ์ได้ว่าสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต น่าจะร่วมมือกันต่อต้านอิรัก ซึ่งไม่มีทางที่อิรักจะคานอำนาจมหาอำนาจทั้งสองนั้นได้ **ประการสุดท้าย** การบุกรุกคุเวตในครั้งนี้เรียกได้ว่าเป็นการกระทำลงไปบนศูนย์กลางการผลิตน้ำมันของโลกอย่างชัดเจน ผู้ที่เสียประโยชน์คือบรรดาประเทศที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและอำนาจทางทหารทั้งสิ้น เช่น กลุ่มประเทศสมาชิกนาโตและญี่ปุ่น ซึ่งแน่นอนที่ประเทศเหล่านี้จะไม่อยู่นิ่งเฉย แต่จะต้องตอบโต้ด้วยมาตรการต่าง ๆ ซึ่งถ้าทุกประเทศร่วมมือกันอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและการทูต หรือตอบโต้โดยตรงทางการใช้กำลังทหาร ในระยะยาวแล้วอิรักก็ต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อย่างแน่นอน⁴⁰

⁴⁰ ประทมพร วัชรเสถียร, "อิรักต้านโลก," ขวัญเรือน ปีที่ 22 ฉบับที่ 451 (กันยายน 2533) : 50-53.

อย่างไรก็ตาม จากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการให้อิรักก่อสร้างรวมทั้งหลายเหล่านี้ ประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ก็ได้กระทำการบุกยึดคูเวตจนเป็นผลสำเร็จ ทำให้ตะวันออกกลาง เป็นดินแดนที่ถูกติดตามความเคลื่อนไหวมากที่สุด และผลจากการรุกรานคูเวตของเขาได้ก่อความ สูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้โลกอาหรับแตกแยก เปิดโอกาสให้มหาอำนาจตะวันตกสถาปนา กองกำลังของตนขึ้นในดินแดนที่ร่ำรวยน้ำมันแห่งนี้ และที่สำคัญส่งผลให้องค์การสหประชาชาติมี บทบาทที่โดดเด่นมากขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ความสูญเสีย

1.1 ความสูญเสียทางด้านชีวิต จากรายงานของฝ่ายพันธมิตรแจ้งว่า ทหาร ฝ่ายพันธมิตรเสียชีวิตจากการสู้รบ 147 นาย⁴⁹ ในขณะที่ฝ่ายอิรักสูญเสียชีวิตไพร่พลถึงกว่า 8,000 คน ทหารอีกกว่า 150,000 คน ยังไม่นับรวมผู้ที่ได้รับบาดเจ็บทั้งทหารและประชาชน⁵⁰

1.2 ความสูญเสียทางด้านทรัพย์สินนั้น จากการโจมตีอย่างหนักทางอากาศ ของฝ่ายพันธมิตรได้ทำลายทั้งโรงไฟฟ้า ช่างการสื่อสารคมนาคม และโรงกลั่นน้ำมันต่าง ๆ ทำให้ชาวอิรักจำนวน 17 ล้านคน มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่เหมือนกับอยู่ในสมัยศตวรรษที่ 19 ไม่มีทั้งไฟฟ้า น้ำประปา และโทรศัพท์ ซึ่งเชื่อว่าการบูรณะซ่อมแซมโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) หรือกิจการสาธารณูปโภคจะต้องใช้เงินถึง 200,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ อุตสาหกรรมน้ำมันของอิรักถูกทำลายเสียหายอย่างย่อยยับไม่ว่าจะเป็นบ่อน้ำมัน ท่อส่งน้ำมัน สถานีสูบน้ำมัน คลังเก็บน้ำมัน และท่าส่งออก ชัดความสามารถในการผลิตน้ำมันของอิรัก

⁴⁹ มติชน (6 มีนาคม 2534) : 6.

⁵⁰ "องค์การสหประชาชาติ องค์กรตรายางของโลก," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 37 ฉบับที่ 39 (10-16 มีนาคม 2534) : 24.

ลดลงถึงร้อยละ 80 สะพานข้ามแม่น้ำไทกริส และยูเฟรติสถูกทำลายไม่น้อยกว่า 30 แห่ง อาคารและหน่วยงานของรัฐบาลทั้งในกรุงแบกแดดและที่อื่น ๆ ตลอดจนโรงงานอุตสาหกรรม ไม่นับรวมบ้านเรือน ร้านค้า และสำนักงานบริษัทล้วนแล้วแต่ถูกทำลาย ซึ่งเชื่อว่าถ้ามีแหล่งเงินกู้และความช่วยเหลือทางเทคนิคอย่างไม่จำกัดขอบเขตแล้ว อิรักก็จะใช้เวลา 5-10 ปี จึงจะฟื้นฟูบูรณะประเทศได้ และจะต้องใช้เวลาอย่างน้อย 2 ปี จึงจะสามารถผลิตน้ำมันได้ในระดับเดิมก่อนอิรักจะบุกคูเวต เรียกว่าขณะนี้อิรักแทบจะตกอยู่ในสภาพล้มละลาย และยังคงเผชิญกับมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจอีกต่อไป นอกเหนือไปจากที่จะต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้กับคูเวตอีกไม่ต่ำกว่า 60,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁵¹

1.3 จากการที่อิรักได้เผาทำลายบ่อน้ำมันในคูเวต จำนวนประมาณ 537 หลุม จากจำนวนทั้งหมด 743 หลุม หรือราว 2 ใน 3 และจะใช้เวลาในการดับโดยประมาณ 2-3 ปี การเผาไหม้ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโลกเป็นอย่างมาก เพราะได้ทำให้เกิดภาวะเรือนกระจก (Green House Effect) แผ่ปกคลุมไปทั่ว⁵²

2. การแตกออกเป็นฝ่ายในตะวันออกกลาง ซึ่งมีถึง 3 ฝ่าย ดังนี้⁵³

2.1 ฝ่ายที่สนับสนุนซาอุดีอาระเบีย ซึ่งหมายถึงสนับสนุนการเข้ามาของกองกำลังสหรัฐอเมริกาและพันธมิตร โดยถือว่าความช่วยเหลือจากประเทศเหล่านี้กระทำผ่านสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศ ได้แก่ อียิปต์ ซีเรีย โมร็อกโก บาห์เรน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์

⁵¹วินัย หาญธานี (ผู้เรียบเรียง). ชะตากรรมของอิรักหลังฝ่ายสงคราม (บทวิฤกษ์ ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย). 6 มีนาคม 2534.

⁵²จรัญ อจลภูติ, "ปัญหาพลังงานจากวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียกับอนาคตของสังคมโลก," เอกสารในการสัมมนาเรื่องวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย : มลเหตุและผลกระทบ เสนอที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 17-19 เมษายน 2534. (อัดสำเนา)

⁵³จรัญ มะลูลีม และคณะ, บทนำแห่งตะวันออกกลาง (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 327-330.

โอมาน กาตาร์ ตุรกี และคูเวตพลัดถิ่น ประเทศเหล่านี้ได้ส่งทหารของตนพร้อมอาวุธยุทโธปกรณ์เข้าไปในซาอุดีอาระเบียเพื่อช่วยปกป้องซาอุดีอาระเบียจากการโจมตีของอิรัก

2.2 ฝ่ายที่สนับสนุนการกระทำของประธานาธิบดี ซัดดัม ฮุสเซน แห่งอิรัก หรือหมายถึงฝ่ายที่ต่อต้านการเข้ามาของสหรัฐฯ เพราะเกรงว่าตะวันตกซึ่งนำโดยสหรัฐฯ จะได้ควบคุมน้ำมันถึงครึ่งโลก และศูนย์กลางของอิสลามคือนครมักกะฮ์และมะดีนะฮ์ ซึ่งเป็นนครศักดิ์สิทธิ์จะถูกควบคุมจากการครอบครองของกองกำลังต่างชาติต่างศาสนา ประเทศอิสลามจะถูกปกครองโดยวอชิงตันภายใต้ข้ออ้างเพื่อปกป้องซาอุดีอาระเบีย พวกเขาเชื่อว่าสหรัฐฯ วางแผนเข้ามาเพื่อยึดคาบสมุทรอาหรับอันอุดม หรือเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าการทหาร และเข้ามาปกป้องผลประโยชน์ให้อิสราเอล พร้อมกันนั้นก็เชื่อว่าปัญหาของชาวมุสลิมควรแก้ไขในกรอบของศาสนาโดยไม่มีชาติอื่นเข้ามายุ่งเกี่ยว การคงอยู่ของตะวันตกในประเทศซาอุดีอาระเบียและประเทศแถบอ่าวนั้นเป็นภัยร้ายแรงกว่าการผนวกคูเวตของอิรักเสียอีก กลุ่มประเทศนี้ได้แก่ จอร์แดน ลิเบีย ปาเลสไตน์ เยเมน โดยจอร์แดน และลิเบีย ไม่แสดงออกมากนัก ในขณะที่อิหร่านสงวนท่าที แต่ยื่นกรานประณามการเข้ามาของกำลังตะวันตกที่นำโดยสหรัฐฯ และเรียกร้องให้ทำสงครามศาสนา (ญิฮาด) เพื่อต่อต้านนโยบายของสหรัฐฯ ขณะเดียวกันทั้งอิหร่านและลิเบียเป็นผู้ส่งอาหารและยาแก้อิรัก ด้วยเหตุผลทางด้านมนุษยธรรม

2.3 ฝ่ายมุสลิมที่มีพฤติกรรมเป็นกลาง ฝ่ายนี้ได้ประณามการเข้ามาของกองกำลังตะวันตกอย่างรุนแรง พร้อมประณามการรุกรานคูเวตของอิรัก และถือว่าวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียเป็นภัยคุกคามต่อประชาชาติมุสลิม เป็นอันตรายต่อบูรณภาพและอธิปไตยของแผ่นดินมุสลิม เป็นการคุกคามต่อทรัพยากร ตลอดจนสถานที่สำคัญทางศาสนา พวกเขาถือว่าเหตุการณ์นี้นำไปสู่ความแตกร้างภายในประชาชาติมุสลิม และชี้ว่าสาเหตุนี้เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามหลักกฎหมายอิสลาม คือ การไม่ทำตามคำสั่งที่ให้ชาวมุสลิมละเว้นจากการต่อสู้ซึ่งกันและกัน ละเว้นจากการหลังเลียด กัดขี้นมเหงและการขูดรีดกอบโกยจากผู้อื่น เป็นต้น

3. บทบาทสหประชาชาติ

ผลจากวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียในครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทและศักยภาพขององค์การสหประชาชาติในด้านการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ โดยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางจากนานาประเทศที่สหประชาชาติสามารถดำเนินการแก้ไขข้อพิพาทกรณีอิรักบุกยึดคูเวตนี้ได้เป็นผลสำเร็จ การใช้มาตรการบีบบังคับต่ออิรักก็นับว่าเป็นข้อมติที่มีเอกภาพและประสิทธิภาพมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นมติการคว่ำบาตรและแม้ต่อมาจะมีการออกข้อมติให้ประเทศภาคีสมาชิกขององค์การสามารถให้กำลังเข้าปฏิบัติการกับประเทศใดประเทศหนึ่งที่ไม่ยอมรับปฏิบัติตามมติของสหประชาชาติ ซึ่งข้อมติดังกล่าวแม้จะมีใช้ครั้งแรก เพราะได้เคยกระทำมาแล้วครั้งหนึ่งในสงครามเกาหลี แต่การออกข้อมติในครั้งนั้นก็ยังไม่มีความเป็นเอกภาพเท่า ด้วยเหตุที่สหภาพโซเวียตซึ่งเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงไม่ยอมเข้าร่วมประชุม เมื่อจำเป็นต้องมีการตัดสินใจในมติดังกล่าว⁵⁴ อย่างไรก็ตาม ก็ต้องจัดว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ที่คณะมนตรีความมั่นคงมีความเห็นชอบพร้อมเพรียงกันให้ใช้กำลังกับประเทศสมาชิกด้วยกันได้ โดยไม่มีประเทศสมาชิกถาวรประเทศใดเลยที่จะใช้สิทธิยับยั้งข้อมติดังกล่าว ส่วนประเทศในโลกลีกสาม ซึ่งก็เป็นภาคีสมาชิกของสหประชาชาติ ก็ให้การยอมรับในมติดังกล่าวถึง 132 ประเทศ จากจำนวนประเทศสมาชิกทั้งหมดในขณะนั้น 159 ประเทศ⁵⁵ โดย 28 ประเทศ ได้ส่งกำลังเข้าร่วมในกองกำลังขับไล่อิรักออกจากคูเวต⁵⁶ นับได้ว่าเป็นความสำเร็จขององค์การสหประชาชาติอย่างแท้จริงในรอบ 45 ปีของการก่อตั้ง

⁵⁴Lester B. Pearson, "Force for U.N.," Foreign Affairs Vol. 35 No. 3 (April 1957) : 395-404.

⁵⁵"ระวิงแผนร้าย ดึงไทยเป็นประเทศ 29 ต่อแถว "อินทรี" มะริกัน," มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 544 (3 กุมภาพันธ์ 2534) : 11.

⁵⁶"สงครามปลดปล่อยคูเวต," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 37 ฉบับที่ 33 (27 มกราคม - 2 กุมภาพันธ์ 2534) : 2.

กล่าวโดยสรุป วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย จัดว่าเป็นวิกฤตการณ์ใหญ่ครั้งแรกของโลก ในยุคหลังสงครามเย็น หรือตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง อันเนื่องมาจากความกระทบ กระทบกันทางระหว่างประเทศของวิกฤตการณ์นี้มีมหากาล และยังเป็นวิกฤตการณ์ที่มีการใช้อาวุธทำลายล้างกันอย่างขนานใหญ่ ความโหดร้ายจากสงครามครั้งนี้ เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา สำหรับผู้ใดเลย สหประชาชาติซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศในระดับโลกที่มีบทบาทและหน้าที่อันสำคัญ คือ การธำรงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ จึงจำเป็นต้องเข้าดำเนินการแก้ไขวิกฤตการณ์ดังกล่าว เพื่อรักษาไว้ซึ่งหลักการแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังนั้นในบทต่อไปจะได้ทำการศึกษาถึงบทบาทของสหประชาชาติในการดำเนินการแก้ไขวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จในการดำเนินการแก้ไขวิกฤตการณ์ดังกล่าวของสหประชาชาติไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้โดยง่ายหากปราศจากสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวยและความเป็นเอกภาพของสมาชิกถาวร